

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNDEKİ ZARF-FİİL EKLERİNİN İŞLEVSEL ANALİZİ

Ferhat ASLAN

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN

AĞRI-2025

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ferhat ASLAN

**ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNDEKİ ZARF-FİİL EKLERİNİN
İŞLEVSEL ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

Doç. Dr. Serkan ÇAKMAK

AĞRI-2025

	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	Doküman No	FR-211
		İlk Yayın Tarihi	26.02.2024
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa No	1/1

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNDEKİ ZARF-FİİL EKLERİNİN İŞLEVSEL ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN danışmanlığında, Ferhat ASLAN tarafından hazırlanan bu çalışma, 24/12/2025 tarihinde aşağıda isimleri belirtilen jüri tarafından değerlendirilmiş olup Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisans olarak **oybirliği (3/3)** ile kabul edilmiştir.

Başkan : Prof Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

İmza :

Üye : Doç. Dr. Serkan ÇAKMAK

İmza :

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN

İmza :

Yukarıdaki sonuç;

Enstitü Yönetim Kurulu .../.../... tarih ve / numaralı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /.....

Prof. Dr. Mehmet TEYFUR
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmenliğine göre hazırlamış olduğum “Eski Uygur Türkçesindeki Zarf-Fiil Eklerinin İşlevsel Analizi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

24/12/2025

Ferhat ASLAN

 AGRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ 2007	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ BENZERLİK RAPORU	Doküman No	FR-213
		İlk Yayın Tarihi	26.02.2024
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa No	1/2

Benzerlik Oranlarına Dair Beyannamedir		
Öğrenci Adı Soyadı	Ferhat ASLAN	
Numarası	2306008012	
Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı	
Bilim Dalı	Eski Türk Dili	
Programı	Yüksek Lisans	
Danışman Unvanı Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN	
Tez Başlığı	Eski Uygur Türkçesindeki Zarf-Fiil Eklerinin İşlevsel Analizi	
Bölümler	Turnitin Sonucu	En Yüksek Değer
Giriş	%12	% 25
Kuramsal Temeller/Kavramsal Çerçeve	%1	% 30
Materyal ve Yöntem	%7	% 30
Araştırma Bulguları	%20	% 20
Sonuç/Tartışma/Öneri	%0	% 20
TEZ (GENEL)	%25	% 25

22/11/2025

Yukarıda bilgileri yazılı tez çalışmasının benzerlik oranları Turnitin raporundan alındığı haliyle yazılmış olup tüm bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ve beyan ederiz.

Öğrenci Adı-Soyadı

Ferhat ASLAN

Danışman Adı-Soyadı

Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNDEKİ ZARF-FİİL EKLERİNİN İŞLEVSEL ANALİZİ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN
2025, 91 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ
Doç. Dr. Serkan ÇAKMAK
Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN

Türkçe üzerine yapılan dilbilim, anlambilim ve şekil bilgisi çalışmaları gün geçtikçe artmaktadır. Zarf-fiiller, Türk dilinin tarihi dönemlerinde de cümle yapısına önemli katkılar sunmuş, amaç-sonuç, sebep-sonuç, zaman, durum, kıyas, şart, sınırlandırma, bağlama, görelilik, üsteleme, karşıtlık, birliktelik vb. gibi oldukça fazla anlam ilişkileri kurabilen önemli bir yapıdır. Eski Uygur Dönemi yapıtları, dil tarihi bakımından kıymetli olup bu yapılar kullanım özelliklerini incelemek için zengin bir zemin oluşturur. Yapılan çalışmada, Budist sahası metinleri başta olmak üzere çeşitli dinî ve öğretici metinlerde geçen zarf-fiil ekleri tespit edilerek işlevsel yönden sınıflandırılmış; metin içindeki görevleri anlama sağladıkları katkı, anlatıdaki işlevsel rolleri analiz edilmiştir.

Bu çalışmada, Eski Uygur Türkçesi dönemi eserlerinden toplam beş tanesi (Aç Bars Hikâyesi, Kuanşi İm Puser, Maytrisimit, Huastuanift, Irk Bitig) taranmıştır. Yapılan taramada, bu eserler üzerinde daha önce yapılmış transkripsiyon çalışmaları esas alınmış, yeni bir okuma ve çeviri çalışması yapılmamıştır.

Eserlerde yer alan, zarf-fiillerin işlevleri belirlenmiş bu zarf-fiil eklerinin kullanım sıklığı ve anlam çeşitliliği ortaya konmuştur. Zarf-fiil ekleri 12 anlam işlevine göre tasnif edilmiş; bunlardan bağlama, hâl, sebep, zaman, şart, sınırlandırma, tasvirî fiil işlevleri tespit edilmiş; vasıta, kıyaslama, karşıtlık, görelilik, üsteleme işlevlerine ise taranan eserlerde örneğe rastlanmamıştır. Taranan eserlerde geçen bazı örneklerde zarf-fiil eklerinin varlığı bilinse de metnin eksik oluşu, bazı harflerin silik oluşu gibi nedenlerle eklerin cümle içindeki işlevleri tespit edilememiştir.

Sonuç olarak, zarf-fiillerin Eski Uygur Türkçesi döneminde geniş bir kullanım alanına sahip olduğu, çokanlamlılık gösterdiği ve cümleye anlam katma

bakımından önemli işlevler üstlendiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygur Türkçesi, İşlevsel Dil Bilgisi, Zarf-fiil Ekleri.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

FUNCTIONAL ANALYSIS OF ADVERB-VERB SUFFIXES IN OLD UYGUR TURKISH

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Necip Fazıl ŞENARSLAN

2025, Page: 91

Jury: Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

Doç. Dr. Serkan ÇAKMAK

Asst. Prof. Dr. Necip Fazıl ŞENARSLAN

Linguistic, semantic and morphological studies on the Turkish language are increasing day by day. Adverbial verbs are an important structure that has made significant contributions to sentence structure throughout the historical periods of the Turkish language, capable of establishing numerous semantic relationships such as purpose-result, cause-effect, time, condition, comparison, condition, limitation, connection, relativity, intensification, contrast, and conjunction. Works from the Old Uyghur period are valuable in terms of linguistic history and provide a rich ground for examining the usage characteristics of these structures. In this study, adverbial verb suffixes found in various religious and educational texts, primarily Buddhist texts, were identified and classified functionally; their contribution to understanding their role within the text and their functional roles in the narrative were analysed.

In this study, a total of five works from the Old Uyghur Turkish period (The Story of Aç Bars, Kuanşi İm Pular, Maytrisimit, Huastuanift, Irk Bitig) were scanned. In the scan, transcription studies previously conducted on these works were taken as a basis, and no new reading or translation work was carried out.

The functions of adverbial verbs in the works have been determined, and the frequency of use and variety of meanings of these adverbial verb suffixes have been revealed. Adverbial suffixes have been classified according to 12 semantic functions; of these, the functions of context, case, cause, time, condition, limitation, and descriptive verb have been identified; however, no examples of the functions of means, comparison, contrast, relativity, and intensification have been found in the scanned works. Although the presence of adverbial verb suffixes was known in some examples found in the scanned works, the functions of the suffixes within the

sentence could not be determined due to reasons such as the incompleteness of the text and the fading of some letters.

In conclusion, it has been established that adverbial verbs had a wide range of usage in the Old Uyghur Turkish period, exhibited polysemy, and performed important functions in terms of adding meaning to sentences.

Keywords: Old Uyghur Turkish, Functional Linguistics, Adverbial Verb Suffixes.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada amaç, Eski Uygur Türkçesi döneminde yazılmış olan ve bu dönemin karakteristik özelliklerini yansıtan ve hacim bakımından yeterli olan eserlerdeki zarf-fiilleri tespit ederek bunların işlevsel çeşitliliğini ortaya koymaktır.

Tespit edilen zarf-fiil ekleri, işlevleri bakımından tasnif edildikten sonra kullanım sıklığı belirlenmiştir. İncelemelerin doğru sonucu verebilmesi bakımından Eski Uygur Türkçesi döneminde yazılmış içerik ve hacim yönünden çalışmaya kaynaklık edebilecek eserler seçilmiştir. Çalışmada: Maytrisimit, Kuanşi İm Pusar, Aç Bars Hikâyesi, Huastuanift, Irk Bitig olmak üzere toplamda beş örnek eser seçilip taranmıştır. Tespit edilen zarf-fiil eklerinin birden çok işlevde kullanılması, zarf-fiil eklerinin Türkçede çok işlek olarak kullanıldığını ve Türkçenin çok zengin bir dil olduğunu göstermektedir. Eski Uygur Türkçesi dönemi eserlerindeki zarf-fiil eklerinin işlevsel analizini yapmak Türkçenin dilbilimi, şekil bilgisi ve anlambilimi alanında yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Dil bilgisi çözümlemelerinde başlıca iki yöntem öne çıkar: yapısal dil bilgisi, dilin biçimsel yapısını esas alırken; işlevsel dil bilgisi, dil birimlerinin metin içindeki görev ve anlam ilişkisini ön plana çıkarır. Bu çalışmada, işlevsel dil bilgisinin iletişim ve anlam odaklı olması, kavrayış amaçlı olması, gerçek hayattaki dil kullanımıyla bağlantı kurması, analiz ve yorumlama becerisi üzerine kurulu olması, eleştirel düşünmeye dayalı olması; yapısal dil bilgisinin işlevsel dil bilgisine göre daha sınırlı olması nedeniyle tercih edilmiştir.

Konunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadarki süreçte bana hep destek olup cesaret veren ilgi ve yakınlığını hiç esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Necip Fazıl ŞENARSLAN'a teşekkür etmeyi kendime ifası zaruri bir borç bilirim. Çalışma süresince yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen kıymetli dostum Hasan Hüseyin ALDEMİR'e, değerli eşim Büşra ASLAN'a ve sevgili aileme şükranlarımı sunarım.

11/12/2025

Ferhat ASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
ÖN SÖZ	x
I. GİRİŞ	1
1.1 Zarf-Fiillerin Özellikleri.....	10
1.2 Çalışmada Esas Alınan Eserler.....	10
1.2.1 <i>Irk Bitig</i>	10
1.2.2 <i>Huastuanift</i>	12
1.2.3 <i>Matyrisimit</i>	12
1.2.4 <i>Aç Bars Hikâyesi</i>	13
1.2.5 <i>Kuanşi İm Puser</i>	14
II. KURAMSAL TEMELLER	15
III. MATERYAL VE YÖNTEM	18
IV. ARAŞTIRMA BULGULARI	19
<i>Tablo 1: İncelenen Eserlerdeki Eklerin Sayı ve Yüzde Dağılımı</i>	19
1.3 Bağlama İşlevi	19
1.3.1 <i>-p, -Ip, -pAn</i>	19
1.3.2 <i>-U</i>	21
1.3.3 <i>-(y)A</i>	22
1.3.4 <i>-GAI</i>	23
1.3.5 <i>-GInçA</i>	24
1.3.6 <i>-kAn</i>	24
<i>Tablo 2: Bağlama İşlevindeki Eklerin Dağılımı</i>	25
1.4 Hâl İşlevi	25
1.4.1 <i>-mAtIn</i>	25
1.4.2 <i>-U</i>	26
1.4.3 <i>-(y)A</i>	28
1.4.4 <i>-p, -Ip, -pAn</i>	29
<i>Tablo 3: Hâl (Durum) İşlevindeki Eklerin Dağılımı</i>	31
1.5 Sebep İşlevi	31
1.5.1 <i>-p, -Ip, -pAn</i>	31

1.5.2	-U	33
1.5.3	-mAtIn.....	34
1.5.4	-(y)A.....	35
1.5.5	-mİştA	35
1.5.6	-GAlI.....	35
1.5.7	-DIktA.....	37
<i>Tablo 4: Sebep İşlevindeki Eklerin Dağılımı</i>		37
1.6	Sınırlandırma İşlevi	37
1.6.1	-GInçA	38
1.6.2	-mİştA	38
1.6.3	-U	39
1.6.4	-DIktA.....	39
1.6.5	-p, -Ip, -pAn	39
1.6.6	-GAlI.....	39
<i>Tablo 5: Sınırlandırma İşlevindeki Eklerin Dağılımı</i>		40
1.7	Zaman İşlevi	40
1.7.1	-p, -Ip, -pAn	40
1.7.2	-kAn	42
1.7.3	-mAtIn.....	43
1.7.4	-mİştA	43
1.7.5	-sAr	44
1.7.6	-GInçA	45
1.7.7	-DIktA.....	45
1.7.8	-U	46
1.7.9	-GAlI.....	47
<i>Tablo 6: Zaman İşlevindeki Eklerin Dağılımı</i>		48
1.8	Şart İşlevi.....	48
1.8.1	-p, -Ip, -pAn	48
1.8.2	-mİştA	48
1.8.3	-DIktA	49
1.8.4	-U	49
<i>Tablo 7: Şart İşlevindeki Eklerin Dağılımı</i>		50

1.9	Tasvirî-fiil İşlevi.....	50
1.9.1	-U	51
	<i>Tablo 8: Tasvirî-fiil İşlevindeki Eklerin Dağılımı</i>	<i>53</i>
1.10	Eksik veya Silik Olup İşlevi Belirlenemeyen Zarf-fiil Ekleri.....	53
1.10.1	-U	53
1.10.2	-p, -Ip, - pAn	54
1.10.3	-GInçA	54
1.10.4	-(y)A.....	55
1.10.5	-mAtIn.....	55
1.10.6	-kAn	55
	<i>Tablo 9: İşlevi Belirlenemeyen Eklerin Dağılımı</i>	<i>56</i>
1.11	Zarf-Fiil Eklerinin Eserlere Göre İşlevsel Dağılımları.....	56
1.11.1	<i>Aç Pars Hikâyesi</i>	<i>56</i>
	<i>Tablo 10: Aç Pars Hikâyesi İşlev Dağılımı</i>	<i>56</i>
1.11.2	<i>Kuanşı İm Puser.....</i>	<i>56</i>
	<i>Tablo 11: Kuanşı İm Puser İşlev Dağılımı</i>	<i>57</i>
1.11.3	<i>Maytrısimit</i>	<i>57</i>
	<i>Tablo 12: Maytrısimit İşlev Dağılımı</i>	<i>57</i>
1.11.4	<i>Huastuanıft.....</i>	<i>58</i>
	<i>Tablo 13: Huastuanıft İşlev Dağılımı</i>	<i>58</i>
1.11.5	<i>Irk Bitig</i>	<i>58</i>
	<i>Tablo 14: Irk Bitig İşlev Dağılımı</i>	<i>59</i>
1.11.6	<i>Genel Tablo.....</i>	<i>59</i>
	<i>Tablo 15: Genel İşlev Dağılımı</i>	<i>59</i>
V.	SONUÇ.....	69
	KAYNAKÇA.....	73
	ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR DİZİNİ

ABH: Aç Bars Hikâyesi

BTS: Büyük Türkçe Sözlük

C: Cilt

Çev: Çeviren

H: Huastuanift

IB: Irk Bitig

KİP: Kuanşı İm Puser

M: Maytrısimit

s: Sayı

TDK: Türk Dil Kurumu Sözlüğü

I. GİRİŞ

Bu çalışmada *Eski Uygur Türkçesindeki zarf-fiil eklerinin işlevsel analizi* ele alınmaktadır. Araştırmanın temel amacı, Türkçede fiilimsi türleri içerisinde önemli bir yere sahip olan zarf-fiil eklerinin Eski Uygur Türkçesi metinlerinde hangi işlevlerde kullanıldığını tespit etmek, bu yapıların kullanım sıklığını ortaya koymak ve söz konusu eklerin metin içindeki anlamsal katkılarını işlevsel dil bilgisi yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmektir. Elde edilen bulguların, zarf-fiil eklerinin dildeki yeri ve işlevi konusunda daha açık ve sistemli sonuçlar sunacağı; Türkçenin dil bilimi, biçim bilgisi ve anlam bilimi alanlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Zarf-fiil eklerinin eklendikleri fiil kök ve gövdelerine birden fazla anlam değeri kazandırabilmesi, Türkçenin çok anlamlı ve üretken yapısını da ortaya koymaktadır. Bu nedenle çalışmada zarf-fiiller, yalnızca biçimsel özellikleri bakımından değil, anlamsal ve işlevsel yönleriyle ele alınmıştır.

Çalışmada, Eski Uygur Türkçesi dönemine ait, gerek hacim gerekse içerik bakımından dönemin dil özelliklerini yansıttığı kabul edilen beş temel eser incelenmiştir. Bu eserler üzerinde yeniden okuma yapılmamış, daha önce gerçekleştirilen güvenilir transkripsiyon çalışmalarından yararlanılmıştır. İncelemeye konu edilen eserler; Şinasi Tekin tarafından yayıma hazırlanan *Maytrisimit* ve *Kuanşi İm Pusar*, Zemire Gulcalı tarafından hazırlanan *Aç Bars Hikâyesi*, Betül Özbay tarafından hazırlanan *Huastuanift* ve Talat Tekin tarafından hazırlanan *İrk Bitig*'dir. Yapılan tarama sonucunda bu eserlerde toplam 2049 zarf-fiil eki tespit edilmiştir. Söz konusu ekler, anlam ve görev özellikleri dikkate alınarak sınıflandırılmış; on iki başlık altında incelenmiş ve yedi farklı işlevde kullanıldıkları belirlenmiştir. Zarf-fiillerin cümleye kattığı anlamlar, işlevsel açıdan değerlendirilerek tablolar hâlinde sunulmuştur.

Türk dili ve kültürü, coğrafi genişliği ve tarihî derinliğiyle dünya dilleri arasında önemli bir konuma sahiptir. Çandarlıoğlu (2012), Türk dili ve kültürünün bu özellikleriyle emsalleri arasında öne çıktığını; Türk dili ve kültürü evreni içerisinde Eski Uygur Türklerinin, yüksek bir dil ve kültür düzeyine ulaşan Türk

topluluklarının başında yer aldığını belirtmektedir. Eski Uygur Türkçesi, Türk dilinin tarihî gelişim sürecinde Eski Türkçe dönemine ait önemli bir evreyi temsil eder ve yaklaşık VIII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar Uygurlar tarafından edebî bir yazı dili olarak kullanılmıştır.

Uygurların tarih sahnesindeki konumu ve siyasal gelişimleri, dil ve kültür alanındaki ilerlemeleriyle paralellik göstermektedir. Caferoğlu (2018), Uygurların Hun Devleti'nin çözülme döneminde Selenga Nehri'nin batısından Yenisey havzasına kadar uzanan sahaya yerleştiklerini, VI. yüzyılda Juan-Juanlarla mücadele ederek güneyde kısa ömürlü bir devlet kurduklarını, 606 yılında Göktürk Devleti'nin hâkimiyetine girdiklerini ve 745 yılında Göktürk Kağanlığı'nın yıkılışı sonrasında kurulan Uygur Kağanlığı'nın 840 yılına kadar Moğolistan sahasında bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürdüğünü ifade etmektedir. Orkun (2019) ise Uygurların kökeninin Hunlara dayandığını, Çin kaynaklarının da Uygurların Hun soyundan geldiğini kaydettiğini ve Hun birliği dağıldıktan sonra Uygurların Asya'daki diğer hâkim kavimlere tâbi olduklarını belirtmektedir.

Göktürk alfabesinden sonra Türkler tarafından uzun süre ve geniş ölçüde kullanılan alfabe Uygur alfabesidir. Soğd alfabesi kökenli olan bu alfabe, Türkçenin yazımı için tam anlamıyla yeterli olmamasına rağmen uzun yıllar boyunca kullanılmıştır. Tekin (2013), Doğu Türkistan'da yaklaşık dört yüz yıl süren Uygur devletlerinden kalan el yazmalarının büyük bir bölümünün Budist metinlerden oluştuğunu, Mani ve Nesturi metinlerinin de Uygur alfabesiyle yazıldığını, bu alfabe ile yazılmış en eski eserlerin VIII. yüzyıla tarihlenen Mani metinleri olduğunu ve Uygur yazısıyla oluşturulan Budist edebiyatın özellikle IX-X. yüzyıllarda doruk noktasına ulaştığını belirtmektedir. Eski Uygur Türkçesiyle kaleme alınan eserler, içerik bakımından Budist, Mani ve Nesturi metinleri olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır (Eraslan, 2023).

Eski Uygur Türkçesi metinlerinin çokluğu, bu metinlerdeki ifade gücü ve soyut kavramları karşılamadaki yetkinlik, Türk yazı dilinin köklü geçmişine işaret etmektedir. Sertkaya (2001), Eski Uygur dönemine ait metinlerin zenginliğinin ve bu dönemde var olduğu bilinen eğitim kurumlarının, gelişmiş bir yazı dili ve kültür

düzenini ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Ögel (1991), Uygur medeniyetinin edebiyat alanında da gelişmiş olduğunu ve birçok yeni kavramı karşılayabilecek bir yazı dili oluşturduğunu belirtirken; Aksan (1996), Uygur yazı dilinin türetme olanaklarından geniş ölçüde yararlanarak yabancı kavramları Türkçe unsurlarla karşılaması sayesinde somut ve soyut kavramlar bakımından son derece zengin bir söz varlığının oluştuğunu vurgulamaktadır.

Eski Uygur Türkçesi metinleri üzerine yapılan dil bilgisi ve dil bilimi çalışmaları genel olarak yapısal ve işlevsel dil bilgisi yaklaşımları çerçevesinde yürütülmektedir. Yapısal dil bilgisi, dili biçimsel kuralları ve öğeleri bakımından ele alırken; işlevsel dil bilgisi, dilsel yapıların iletişimde üstlendikleri görevleri ve bağlam içerisindeki anlamlarını ön plana çıkarmaktadır. Yapı kavramı, Daşdemir (2015) tarafından bir sistemi oluşturan parçalar arasındaki düzen olarak tanımlanmakta; Korkmaz (1992), dili oluşturan öğeler arasındaki ilişkiler bütünü şeklinde açıklamaktadır. Vardar (2007), yapısal dil bilimi dili bir yapı olarak ele alan eşzamanlı yaklaşımların ortak adı olarak tanımlamaktadır. Büyük Türkçe Sözlük'te yapı bilgisi, kelimelerin yapısını, türetme yollarını ve çekim biçimlerini inceleyen morfoloji olarak açıklanmaktadır (TDK, 2025).

Yapısal dilbilim, 20. yüzyılın başlarında Ferdinand de Saussure tarafından temelleri atılan ve dili bir dizge/sistem olarak inceleyen yaklaşımdır. Dilin tarihsel gelişiminden (artzamanlı/diachronic) ziyade, belirli bir anda işleyen iç yapısına (eşzamanlı/synchronic) odaklanır.

Temel ilkeleri şu şekildedir:

Dil (langue) toplumsal uzlaşımla oluşan kolektif bir sistemdir; bireyi aşar. Söz (parole) ise bireysel kullanımdır. Gösterge, ses imgesi (gösteren/signifiant) ile kavram (gösterilen/signifié) arasındaki keyfi (arbitrary) bağdan oluşur. Anlam, birimlerin kendi başına değil, dizge içindeki farklar ve karşıtlıklar yoluyla üretilir. Dil, dünyayı yansıtmaz; onu kurar ve anlam dışsal değil, dil içi ilişkilerde ortaya çıkar. Bu yaklaşım, anlamın tözsel/verili olmadığını, ilişkisel ve toplumsal bir inşa olduğunu savunur; klasik dil anlayışından kopuşu temsil eder ve yapısalcılığın temelini oluşturur.

İşlev kavramı, Büyük Türkçe Sözlük'te bir şeyin gördüğü iş, görev veya fonksiyon olarak tanımlanırken (TDK, 2025); Vardar (2007), işlevsel dil bilimi dildeki öğeleri ve bunların bağıntılarını bildirişimdeki işlevleri açısından ele alan bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. İmer vd. (2011), işlevsel dil biliminin Prag Dilbilim Okulu tarafından geliştirilen, sözce ve metin içindeki dil birimlerinin görevlerini ve bildirişimsel işlevlerini esas alan bir yöntem olduğunu belirtmektedir. Kılıç (2002), dilin işlevinin sözcenin kullanım amacına bağlı olduğunu vurgularken; Benzer (2010), işlevsel dil bilgisinin dilsel yapıların hangi ortamda, ne zaman ve ne amaçla kullanıldığını incelemeye odaklandığını ifade etmektedir. Yıldırım (2025), işlevsel dil bilgisinin dilsel yapıların bağlama göre değişen işlevlerini ortaya koymayı amaçladığını; İşcan (2007), Musaoğlu (2003) ve Rıfat (2008) ise işlevsel dil bilgisinin dilsel unsurların metin içindeki görevlerini ve anlam oluşturma süreçlerini esas aldığını belirtmektedir. Bu nedenlerle çalışmada, anlam ve iletişim odaklı bir yaklaşım sunan işlevsel dil bilgisi yöntemi tercih edilmiştir.

André Martinet'in *İşlevsel Genel Dilbilim* adlı eseri, dili biçimsel bir yapıdan ziyade, öncelikle iletişimsel bir araç olarak ele alan işlevsel dilbilim yaklaşımının temel eserlerinden biridir. Martinet'e göre dilde yer alan her unsur, iletişim ihtiyacına hizmet ettiği ölçüde varlık kazanmakta; dil yapıları da bu gereksinime bağlı olarak şekillenmektedir (Martinet, 1998).

Eserin merkezinde **işlev** ve **ekonomi** olmak üzere iki temel ilke yer almaktadır. Martinet, dilin en az çaba ile en fazla anlamı iletme eğiliminde olduğunu savunur. Bu nedenle dildeki biçimsel unsurların (ekler, sözdizimi ve kelime dizilişi gibi) tek bir işleve indirgenemeyeceğini; bağlama bağlı olarak çoklu işlevler üstlenebileceğini belirtir (Martinet, 1998).

Martinet ayrıca dilin **çift eklemcilik** özelliğini vurgular. Buna göre dil, birinci eklemde anlam taşıyan birimlerden (morfemler ve sözcükler), ikinci eklemde ise kendi başına anlamı olmayan ancak ayırt edici işlev gören ses birimlerinden oluşmaktadır. Bu yaklaşım, dil bilimsel yapıların yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda anlamsal ve işlevsel değerleriyle birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Dolayısıyla Martinet'in çalışması, dil incelemelerinde "Bu yapı ne işe yarıyor?" sorusunu merkeze alan işlev temelli bir yöntem sunmaktadır (Martinet, 1998).

Wilkins'e göre dilbilimsel yaklaşımlar genel olarak yapısal ve işlevsel eksenlerde değerlendirilmektedir. Yapısal dilbilim, dili kendi iç kuralları ve birimleri doğrultusunda ele alan, dilsel öğeleri sistem içindeki konumları ve karşılıklı ilişkileri bakımından inceleyen bir yaklaşımdır. Bu anlayışta dil, dış etkenlerden büyük ölçüde bağımsız, özerk bir yapı olarak değerlendirilir ve çözümleme süreci çoğunlukla biçimsel sınıflandırmalar üzerinden yürütülür (Wilkins, 2021).

Buna karşılık işlevsel dilbilim, dilsel yapıların yalnızca biçimsel özellikleriyle değil, iletişim sürecinde üstlendikleri görevler ve bağlam içindeki kullanımlarıyla ele alınması gerektiğini savunur. İşlevsel yaklaşımda dil, konuşur ve dinleyici arasındaki anlam aktarımını sağlayan dinamik bir iletişim aracı olarak değerlendirilir. Bu nedenle dilsel unsurların anlam kazanması, büyük ölçüde kullanım bağlamı ve iletişimsel amaçlarla ilişkilendirilir (Wilkins, 2021).

Wilkins, işlevsel dilbilimin dil yapılarını "ne oldukları" kadar "ne işe yaradıkları" sorusu üzerinden değerlendirdiğini vurgular. Bu yaklaşım, dil bilgisel birimlerin tek bir işlevle sınırlandırılmayacağını; bağlama bağlı olarak çoklu işlevler üstlenebileceğini kabul eder. Bu bakış açısı, özellikle fiilimsi yapılar ve zarf-fiil ekleri gibi çok işlevli dil unsurlarının açıklanmasında işlevsel dil bilgisini önemli bir yöntem hâline getirmektedir.

İşlevsel dilbilim ile yapısal dilbilim arasındaki temel farklar, dilin bir "sistem" olarak mı yoksa bir "iletişim aracı" olarak mı öncelendiği noktasında toplanır. Kaynaklara dayanarak bu farklar şu başlıklar altında incelenebilir:

1. Dilin Temel Tanımı ve Amacı

Yapısal Dilbilim: Dili, her öğesinin diğerleriyle olan ilişkisiyle tanımlandığı özerk bir işaretler sistemi olarak görür. Bu yaklaşımda dil, bireysel kullanımdan soyutlanmış, statik ve kendi içinde kapalı bir yapısal düzen olarak incelenir.

İşlevsel Dilbilim: Dilin temel amacının insanlar arasında düşünce ve duyguların aktarılması olduğunu savunur. Dili, konuşucunun niyetine göre şekillenen "amaçlı bir ifade araçları sistemi" olarak tanımlar.

2. Özerklik (Autonomy) vs. Güdülenmişlik (Motivation)

Yapısal Dilbilim: Özellikle söz dizimi (sentaks) gibi alanların özerk olduğunu; yani dilin kurallarının anlamdan veya dil dışı faktörlerden bağımsız, kendi içinde işleyen bir mekanizma olduğunu ileri sürer.

İşlevsel Dilbilim: Dil yapılarının motive edilmiş olduğunu savunur. Bu yaklaşımda dilsel formlar; bellek hızı, dikkat odağı gibi bilişsel süreçler veya sosyal statü, nezaket ve kültürel bağlam gibi sosyal gereklilikler aracılığıyla açıklanır.

3. Analiz Birimi ve Kapsamı

Yapısal Dilbilim: Analiz sürecinde dilin akışını fonem (ses birim) ve morfem (biçim birim) gibi en küçük parçalara ayırarak bunları sınıflandırmaya odaklanır. Genellikle cümle düzeyinde yapısal kuralları belirlemeyi hedefler.

İşlevsel Dilbilim: Tek bir cümlenin ötesine geçerek söylem ve metinlerin nasıl yapılandırıldığını inceler. Bilginin akışını açıklamak için cümleyi "tema" (başlangıç noktası/bilinen bilgi) ve "rem" (yeni bilgi/iletişimsel yüksek nokta) olarak dinamik bileşenlerine ayırır.

4. Kuralların Niteliği

Yapısal Dilbilim: Dilin temelindeki evrensel ve değişmez kuralları (örneğin parametreler) bulmaya çalışır.

İşlevsel Dilbilim: Dilsel çeşitliliği ve değişimleri "yarışan motivasyonlar" (competing motivations) ilkesiyle açıklar. Örneğin, bir dilin yapısı "ekonomi" (az çabayla çok şey söyleme) ile "açıklık" (yanlış anlaşılmayı önleme) arasındaki dengeye göre şekillenir.

Özet bir analogi olarak, Yapısal dilbilim, bir saati içindeki çarkların ve dişlilerin birbirine nasıl geçtiğini anlamak için parçalarına ayıran bir ustaya benzer; onun için önemli olan mekanizmanın kendi içindeki kusursuz düzenidir. İşlevsel dilbilim ise saati "zamanı gösterme" amacı üzerinden inceler; dişlilerin neden o şekilde tasarlandığını, insanların zamanı takip etme ihtiyacı ve saati okuma alışkanlıkları üzerinden açıklar.

Bayraktar (2018), fiilimsileri eylemlerden türemelerine karşın fiilin tüm özelliklerini göstermeyen dil bilgisel yapılar olarak tanımlamaktadır. Türk Dil Kurumuna göre zarf, fiilin, sıfatın veya başka bir zarfın anlamını zaman, durum, yer, ölçü, nitelik ve soru bakımından belirleyen kelimedir (TDK). Doğan (2016) ve Şenarslan (2012), zarfların fiil ve sıfatların anlamını çeşitli yönlerden sınırladığını belirtmektedir. Zarf ile zarf-fiil arasındaki temel fark, yapı ve görev bakımındandır. Zarf tek başına bir sözcük türüyken, zarf-fiil fiil kök veya gövdelerine getirilen özel eklerle oluşturulan ve cümlede zarf görevinde kullanılan fiilimsilerdir. Zarf-fiiller ana fiili zaman, durum, neden, amaç ve şart gibi anlamlarla destekleyerek yan cümlecik oluştururlar.

Literatürde zarf-fiil kavramı için *zarf-fiil*, *ulaç*, *bağ-fiil*, *gerundium*, *gerundif*, *ulaş fiil*, *ulak*, *şahıssız kip*, *sıla sigası* gibi farklı terimler kullanılmıştır. Çeşitli kaynaklarda zarf-fiil için kullanılan bazı terimler şunlardır: Ergin (2013), Eckmann (2003), Daşdemir (2015), Çotuksöken (1992), Aydın (2014), Timurtaş (2019), ***gerundium***; Hengirmen (2007), Atabay (1983), Aydın (2014), Çotuksöken (1992), Püsküllüoğlu (2003), Kahraman (2005), Demir (2013), Ediskun (2017), TDK (2025), ***ulaç***; Demir (2013), Ediskun (2017), Bilgegil (2009), Kahraman (2005), TDK (2025), ***bağ-fiil***; TDK (1940) ***Şahıssız kip***; Denny (1941), ***ulak***; Emre (1945), ***ulaş fiil***; Çağatay (1978) ***gerundif***; Şenarslan (2020), Çotuksöken (1992), Sebzecioğlu (2016), Bayraktar (2000), Şen (2014), Karaağaç (2012), Özkan (2019), Banguoğlu (2007), Korkmaz (1992), Daşdemir (2015), Öztürk (2002), Tekin (1992), Uğurlu (1999), Özer (2000), Çabuk (2024), ***zarf-fiil***.

İncelenen çalışmalarda 9 farklı zarf-fiil isimlendirilmesi tespit edilmiştir. İncelediğimiz eserlerde zarf-fiil adlandırması 28, ulaç 10, bağ-fiil 7, gerundium 7,

gerundif, ulak, ulaş fiil, şahıssız kip, sıla sigası birer kez isimlendirilmiştir. En kabul görmüş olan isimlendirmenin ise zarf-fiil olduğu grlmektedir. Bu çalışmada da zarf-fiil isimlendirmesi tercih edilmiştir.

Zarf-fiiller için farklı terimler kullanan dilcilerimiz, zarf-fiillerin tasnifini de farklı şekillerde yapmışlardır. Bu tasniflere baktığımızda, zarf-fiilleri bazı dilcilerin yapı açısından, bazılarının işlev açısından tasnif ettiklerini görmekteyiz. Bunun yanında hem işlev hem yapı açısından bakıp karışık bir sınıflandırma yapan dilcilerimiz de vardır.

Eckmann (1988), ağataycadaki zarf-fiilleri yapılarına göre sınıflandırmış ve -a, -e, -y (belirsiz gerundium), -ga / -geç (ncelik gerundiumu), -gali / -geli (amaç gerundiumu), -guna / -gne (bitirici gerundium), -p, -ban / -ben (bağlayıcı gerundium), -may / -mey (olumsuz gerundium) olarak ayırmıştır.

Timurtaş (1977), Eski Türkiye Türkçesi adlı eserinde işlevleri yönünden hâl gerundiumları, zaman gerundiumları ve bağlama gerundiumları olmak üzere  ana grupta incelemiştir.

Banguoğlu (1995), zarf-fiilleri işlevleri açısından altı bölümde incelemiştir: ulama zarf-fiilleri, hâl zarf-fiilleri, karşılaştırma zarf-fiilleri, zaman zarf-fiilleri, sebep zarf-fiilleri ve kıyaslama zarf-fiilleri.

Gencan (1975), önce yapı açısından zarf-fiilleri iki gruba ayırmış; özel eklerle eylem kök ve gövdelerinden türeyenler ile ad-eylemlerden ve belirtme ortalarından ula görevine girenler. Özel eklerle treyenleri işlevlerine göre: bağlama ulaçları, durum ulaçları, artıl ulalar, başlama ulaçları, bitirme ulaçları, zaman ulaçları, nedenlik ulalar, ölçümleme ulalar, -di mi yapılı ulalar, diye ulalar, -en/-ene ulalar, ad-eylemlerden yapılan ulalar ve ortalardan yapılan ulalar olarak sınıflandırmıştır.

Ediskun (1992) zarf-fiilleri altı bölümde ele almış, ancak tasnifinde “bedel ulaçları” için örnek vermemiştir. Onun sınıflandırması şu şekildedir: bağlama ulaçları, durum ulaçları, zaman ulaçları, neden ulaçları, bedel ulaçları ve kıyaslama ulaçları.

Hengirmen (1995), işlev yönünden yaptığı tasnifte zarf-fiilleri beşe ayırmıştır: bağlama ulaçları, durum ulaçları, zaman ulaçları, sebep ulaçları ve kıyaslama ulaçları.

Kahraman (1996), Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi adlı çalışmasında zarf-fiilleri durum ulaçları, zaman ulaçları ve nicelik-karşılaştırma ulaçları olarak üç bölümde ele almıştır.

Yücel (2000), Türkiye Türkçesinde zarf-fiil oluşturan ekleri asıl zarf-fiil ekleri, zarf-fiilleşmiş ekler ve zarf-fiil görevinde kullanılabilen ekler olarak üç ana başlıkta incelemiştir.

Gülsevin (1997), zarf-fiilleri zaman zarf-fiilleri, hâl zarf-fiilleri, şart zarf-fiilleri ve bağlama zarf-fiilleri olarak sınıflandırmış ve “şart zarf-fiilleri” türünü eklemiştir.

Öztürk (2022), Asıl zarf-fiiller: -Ip/-Up, -ArAk, -IncA/-UncA, -ken, -madan, -A, -I/-U, -All

Sıfat-fiil + hâl eki birleşmesinden oluşan zarf-fiiller: -DIKÇA / -DUKÇA

Zarf-fiil işlevli yapılar: -rSA, -r-mAz, -DI mI / -DU mU, -DIğInA/-DUğUnA, -DIğIndAn/-DUğUndAn, -cAsInA, -mAksIzIn

Muharrem Ergin (1972) ve Talât Tekin (2000) ise zarf-fiilleri sınıflandırmamış, yalnızca zarf-fiil eklerini madde başlığı olarak ele almışlardır.

Zarf-fiiller ek kategorisinde her ne kadar çekim eklerine dâhil edilseler de tam anlamıyla çekim eki görevi görmezler. Üzerlerine şahıs eki alamazlar. Kendilerinden önce mutlaka olumluluk veya olumsuzluk eki gelmesi gerekir ve bir fiile eklenebilecek son ek kategorisindedir. Şeklinde tanımlamayı uygun bulduk.

Ergin (2013), zarf-fiilleri gerundium terimiyle açıklayarak bunların fiillerin zarf şekilleri olduğunu; Hengirmen (2007), ulaçların eylemden türeyen ve belirteç görevinde kullanılan yapılar olduğunu; Korkmaz (1992, 2009), zarf-fiillerin şahıs ve zaman bildirmeyen, fiil ile zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri olduğunu belirtmektedir. Banguoğlu (2007), Şen (2014), Koç (1996), Eckmann (2003), Atabay

vd. (1983), Bilgegil (2009), Gencan (1979), Karaağaç (2012), Özkan (2019), Çotuksöken (1992), Yücel (2000), Sebzecioğlu (2016), Topaloğlu (2019), Demirci vd. (2006), Demir (2013), Ediskun (2017), Kahraman (2005), Argunşah (2014), Gülsevin (2020), Uğurlu (1999), Eker (2002), Güneş (2001), Hatiboğlu (1982), Gülensoy (2004), Karahan (2017), Kurt (2006), Yılmaz (2009), Vardar (2007), Böler ve Vural (2011), Gabain (1988), Deny (1941), Tiken (2004), Bayraktar (2000), Timurtaş (2019), Doğan ve Koç (2013), Sertçelik (2019), Zeynalov (1993), Tuncer (1996), Karpuz (2001), Şişman Karaşah (2006), Öztürk (2002), Hunutlu (2014), Özer (2000) ve Daşdemir (2015) gibi araştırmacılar, zarf-fiillerin fiilleri zarflaştıran, yan cümlecik oluşturan ve cümleler arası anlam ilişkileri kuran yapılar olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, Eski Uygur Türkçesi metinlerinde yer alan zarf-fiil eklerini bütüncül ve işlevsel bir bakış açısıyla ele alarak, Türkçenin tarihî dönemlerindeki biçimsel ve anlamsal zenginliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.1 Zarf-Fiillerin Özellikleri

Zarf-fiillerin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Fiile kök ve gövdelerine gelerek fiilleri zarflaştırır.
- Yan cümlecik oluştururlar ve cümleler arası anlam ilişkileri kuran yapılardır.
- Zarf-fiiller ek kategorisinde her ne kadar çekim eklerine dâhil edilirler ama tam anlamıyla çekim eki görevi görmezler.
- Cümlede ana eylemi sebep, amaç, durum, zaman, şart vb. gibi yönlerden etkiler.
- Üzerlerine şahıs eki alamazlar.
- Kendilerinden önce mutlaka olumluluk veya olumsuzluk eki gelmesi gerekir.
- Bir fiile eklenebilecek son ek kategorisindedir.

1.2 Çalışmada Esas Alınan Eserler

1.2.1 *İrk Bitig*

Maniheist Uygur edebiyatından kalan mensur bir eserdir. Mensur eserlerin başında, tahminen 930 yılında Köktürk harfleriyle kâğıda yazılmış olan *İrk Bitig*

gelir. Her biri ayrı bir fal olarak yorumlanan 65 paragraftan meydana geldiği bilinmekle beraber eser üzerine Hamilton, Thomsen, Marcel Erdal, Clauson gibi yabancı Türkologların çalışmaları da bulunmaktadır. Ülkemizde ise Talat Tekin, eserin yayımını gerçekleştirmiştir. Maniheist çevrede yazıldığı anlaşılan bu fal kitabının dinle ilgisi olmadığı bilinmektedir.

Orkun; İçinde dine ait unsurlar bulunmakla beraber dinî bir eser değildir; bir fal kitabıdır. Her falın (paragrafın) başında siyah mürekkeple çizilmiş küçük daireler vardır. Her faldaki daireler üç dizi hâlinedir. Her dizide, sayıları 1-4 arasında değişen daireler vardır. Böylece her fal, üç rakamlı bir sayı ile numaralanmış gibidir. Meselâ, bir paragrafın başındaki birinci dizide 2, ikinci dizide 2, üçüncü dizide 4 daire varsa bu fal 2 2 4 numaralı faldır. Falına bakmak isteyen insan, muhtemelen dört yüzünden her biri bir sayıya delâlet eden aşık kemiğini üç defa atmak suretiyle kaç numaralı falın kendisine isabet ettiğini tespit eder (Orkun 1938).

Ercilasun (2023), *Irk Bitig*'in üslubuyla ilgili görüşünü: *"Irk Bitig'in son derece ilgi çekici bir yapısı, dili ve üslubu vardır. Her fal; "şöyle bilin(iz) iyidir" veya "şöyle bilin(iz) kötüdür" şeklinde bir hükümle bitmekte, hüküm cümlesinden önce "der (bazen demiş)" kelimesi bulunmaktadır. Asıl fal, işte bu "der" kelimesinden önce yer alan ve birkaç kısa cümleden meydana gelen küçük bir metindir. Cümleler arasındaki tenazur (simetri), metni âdeta şiirleştirmekte, ona bedîî bir yön kazandırmaktadır. Bu küçük eserde çeşitli âdetler, inanışlar ve masal unsurları da yer almakta, günlük dilin kelimeleri de bolca kullanılmaktadır"* şeklinde açıklamaktadır.

Tekin (2023), eserin nüshası, boyutu, kim için yazıldığıyla ilgili görüşünde: *"Irk Bitig'in biricik yazma nüshası Londra'da, British Museum'da, Elyazmaları bölümünde 8212 numara ile kayıtlıdır. Yazma sarı renkli, iyi kaliteli kalın bir Çin kâğıdı üzerine yazılmıştır. Yazma elli yedi yapraktan ibarettir. Kitapçığın boyu 13.6 cm, eni de 8 cm'dir. Varaklar alt kısımlarından zamkla yapıştırılmıştır. Kitap ciltli değildir. Çok fazla okunduğu için dış yaprakları ve sayfa kenarları oldukça yıpranmış ve kırışmıştır. Kitabın adı 101. sayfada Irk Bitig (Fal kitabı) olarak belirtilmiştir. Irk Bitig'in yazarına ve kim için yazıldığına gelince, önceleri bu kitabın İsig Sangun ile İtaçuk adlarında iki Budist mürit için yazıldığı sanılıyordu. Son*

yıllarda Irk Bitig'in hatime kısmını inceleyen Hamilton bu küçük kitabın Taygüntan manastırında genç bir mürit tarafından ağabeyi Sangun İtaçuk için yazılmış olduğunu açıkça ortaya koymuştur” diye açıklamıştır.

1.2.2 Huastuanift

Mani dininin mensur eserlerinden uzun bir tövbe duasıdır. Eski Uygurcaya çok fazla tercümesi yapılmıştır. Maniheizm'in inanç esaslarını konu alan dinî metinler de bulunmaktadır, özellikle tövbe duaları yaygındır. Mani çevresinde yazılan tövbe duaları içerisinde en bilineni birçok nüshası olan *Huastuanift*'tir. *Huastuanift*'in bölümlerinde önce bilgi ve kurallar verilir, sonra ise bu kurallara uyulmaması durumunda olabilecek günahlar sıralanır ve bu günahlardan kurtulmak için yakarıшта bulunulduğu bilinmektedir.

Ercilasun (2023), *Huastuanift* adlı eserde şartlı birleşik zamanlı cümlelerle ilgili görüşünde: “Eserde çok sık kullanılan şartlı birleşik cümlelerin bazen uzamasına rağmen cümle yapısının sağlam olarak kalması ilgi çekicidir” diye açıklamıştır.

Özbay (2014), *Huastuanift*'in bulunması ve eserin nüshalarıyla ilgili görüşünde: “Dr. Aurel Stein *Huastuanift*'i 1906 yılında İpek Yolu'nda Turfan civarında yaptığı araştırmalar sırasında bulmuştur. Yirmiden fazla nüshası bulunan *Huastuanift*'in fragmanları bugün Berlin, St. Petersburg ve Londra'da saklanmaktadır. En bütünlüklü nüsha bizim metnimizin de asıl bölümünü oluşturan Londra'daki Dr. Stein nüshasıdır. St. Petersburg'da bulunan nüshanın ilk bölümü eksiktir. Berlin'deki nüshalar ise parçalar halindedir. Bu nedenle Berlin ve St. Petersburg nüshaları Londra nüshasının tamamlayıcısı olarak kullanılmıştır. Türkiye'de yapılan ilk yayım daha önce de belirtildiği gibi Himran'ın *Huastuanift* adıyla yaptığı çeviridir.” şeklinde açıklamaktadır.

1.2.3 Matyrisimit

Toharcadan çevrilmiş olan Maitreya Burkan'ın menkıbevi hayatını anlatan eserde, metin dil ve üslup özellikleri bakımından Eski Uygurca incelemelerinde önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Maitreya Burkan, mehdi gibi gelecekte gökten inerek insanları Nirvana'ya ulaştıracak bir Burkan'dır. Beş bin senede bir defa geldiği

düşünülür. Maitrisimit Nom Bitig tiyatro gibi sergilenmek için hazırlandığından değişik sahnelerden yani 'körünç'lerden oluşmaktadır.

Şen (2014), eserin türü, önemi, nüshaları ve yayımlanmasıyla ilgili görüşünde: “Türkiye Türkçesine *"Maitreya (Gelecek Buda) ile Buluşma Üzerine Kitap"* biçiminde aktarabileceğimiz *"Maitrisimit Nom Bitig (Maytrisimit)"*dir. Kitap içeriği, dili ve düzenlenmesiyle Uygurca metinlerin en önemlilerindendir. *Maitrisimit'in bölümlerinin başında aktarılan sahne tasvirlerinden hareketle onun bir tiyatro metni olduğunu ifade edenler bulunmaktadır. Hatta Türklerin bilinen ilk tiyatro metni olarak nitelendirilebilmektedir. Toharcadan çevrilen eser, giriş dışında 27 bölümden oluşup iki nüshası bulunmaktadır. Eserin Berlin'de muhafaza edilen versiyonu, Turfan yakınlarındaki Sengim ve Murtuk'ta bir Alman araştırma gezisi sırasında bulunmuştur. Hami (=Kumul) versiyonu ise Çinli arkeologlarca keşfedilmiştir. Metnin Berlin versiyonu Profesör Şinasi Tekin tarafından önce 1976'da Türkçe "Maitrisimit-Burkancıların Mehdisi Maiterya ile Buluşma Uygurca İptidâi Bir Dram" başlığıyla, sonra da Almanca olarak Berliner Turfantexte dizisinin dokuzuncu kitabı olarak yayımlanmıştır. Metnin Hami nüshası ise Geng Shi-min tarafından 2008'de Çin'de toplu halde yayımlanmıştır.” Şeklinde ifade etmektedir.*

1.2.4 Aç Bars Hikâyesi

Altun Yaruk adlı Uygur Dönemi eseri içinde de bazı Çatikler vardır. Bunların en bilineni, aklıktan ölmek üzere olan parsı kurtarmak isteyen fedakâr bir şehzadeyi konu alan *"Aç Pars"* masalıdır. Eserin sonunda Buda, şehzadenin, kendisi olduğunu söyler. Bu çatik de çok akıcı ve canlı bir üsluba sahiptir. Ayrıca şehzadenin ölümü üzerine söylenen şiirlerde ise tam bir ağıt havası olduğu bilinmektedir.

Gulcalı; Budizm'in Mahayana mezhebinin temel ilkelerinden olan “önce canlıları sonra kendini kurtarmak”, bu hikâye ile anlatılmaktadır. Çince metinle karşılaştıracak olursak, Çince metin ile Uygurca metinde ifade biçimlerinde farklılık olduğunu görebiliriz. Dört kelimelik kısa kısa Çince cümleleri, usta mütercim kendisinin güzel eklemeleriyle genişletmiş bazı ibarelere ise tercümede yer vermediğini ifade eder (Gulcalı, 2013).

1.2.5 *Kuanşı İm Pular*

Kuanşı İm Pular adlı bir Bodisatva yani Buda adayının canlıların zor anlarında yardımlarına yetişmesi ve onlara Nirvana yolunu göstermesini konu almaktadır. Şen; Leningrad'da bulunan daha geç zamandan kalma bir Sutra da Kuan-Şi-im- Pular'dır. Eserin konusu, Kuanşı İm adlı bir Bodisatva'nın (Burkan adayının) canlı varlıkların sıkışık anlarında imdatlarına yetişerek onlara yardım etmesi ve Nirvâna yolunu göstermesidir. Çınceden çevrilen eser ilk olarak W. Radloff tarafından yayımlanmıştır. Şinasi Tekin, "Kuanşı im pular (ses işiten ilâh) vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur" başlıklı çalışmasında Leningrad ve Berlin nüshalarını karşılaştırarak Uyğurca metni işlediğini açıklar (Şen, 2014).

II. KURAMSAL TEMELLER

Türkçede fiilden türeyen ve cümlede zarf görevinde kullanılan zarf-fiil ekleri, hem biçimbilimsel hem de anlamsal açıdan oldukça işlevlidir; dildeki her yapı bir işlev yüklenir ve bu işlev bağlam içinde şekillenir.

Zarf-fiil ekleri üzerine birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte, bu çalışmaların çoğunun Türkiye Türkçesi üzerine odaklanmış ve genellikle yapısal bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ancak Eski Uygur Türkçesi dönemine ait metinler üzerinde yalnızca zarf-fiil eklerini konu alan müstakil ve işlevsel bir çalışmaya rastlanmamaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Eski Uygur Türkçesi döneminde yazılmış ve dönemin karakteristik özelliklerini yansıtan belli başlı eserlerde yer alan zarf-fiil eklerini tespit ederek bu eklerin cümleye kattığı anlam çeşitliliğini işlevsel açıdan ortaya koymaktır. Söz konusu döneme ilişkin bu nitelikte bir eksikliğin bulunması, bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Zarf-fiil ekleri ve işlevsel analiz çalışmalarıyla ilgili tespit edebildiğimiz bazı önemli çalışmalar şunlardır:

Öztürk, J. (2022). “Memduh Şevket Esendal’ın İlk Sekiz Hikâye Kitabında Yer Alan Hikâyelerindeki Zarf-fiiller ve Zarf-fiil Grupları” adlı doktora çalışmasında zarf-fiilleri ve zarf-fiil gruplarını ele almış ancak eklerin işlevsel bir analizine yer vermemiştir. Ayrıca bu çalışma Eski Türkçeye değil, Türkiye Türkçesine odaklanmaktadır. Bununla birlikte, yazarın zarf-fiil tanımı çalışmamızda referans olarak kullanılabilir.

Çabuk, Ö. (2024). “Sait Faik’in Lüzumsuz Adam Kitabında İşlevleri Bakımından Zarf-fiiller” adlı yüksek lisans tezinde işlevsel dil bilgisi yaklaşımı benimsenmiş, ancak yine Türkiye Türkçesine yöneliktir.

Tuncer, H. (1996). “Türk Dilinde Zarf-fiiller” adlı doktora tezinde Orhun Türkçesinden başlayarak Türkiye Türkçesine kadar olan dönemlerdeki zarf-fiil kullanımını ele almıştır. Çalışmamızda referans olarak kullanılabileceğimiz bir kaynaktır.

Benhür, M. N. (1993). “Türkiye Türkçesinde Sıfat-fiil ve Zarf-fiil Eklerinin Fonksiyonları” yüksek lisans tezinde, Türkiye Türkçesi üzerine yapılmış bir zarf-fiil

alışması sunulmuştur. Çalışma işlevsel dil bilgisi temellidir ve daha önce yapılmış işlevsel zarf-fiil eklerinin sınıflandırmasını da içermektedir. Çalışmamızda yararlanabileceğimiz önemli bir kaynaktır.

Tiken, K. (1993). “Eski Anadolu Türkçesinde Edat ve Zarf-fiillerin Fonksiyonları” adlı doktora tezinde, Eski Anadolu Türkçesine ait zarf-fiil eklerinin işlevsel yönden incelendiğı bir çalışmadır. Yazarın yaptığı tanım ve tasnifler çalışmamızda referans olarak değerlendirilebilir.

Sertçelik, Ü. (2019). “Garā’ibü’s-Şığar’da Zarf-fiil ve İşlevleri” adlı yüksek lisans tezinde Çağatay Türkçesi ve Ali Şir Nevai’nin çocukluk dönemini konu alan eser üzerinde zarf-fiillerin işlevsel analiz yapılmıştır. Çalışmamızba kaynak olarak değerlendirilebilecek nitelikte bir çalışmadır.

Altun, H., (2025), “Eski Türkçeden Orta Türkçeye Fiilimsilerin Sentaktik İşlevleri” adlı doktora çalışmasında zarf-fiillerin kelime grupları ve cümlelerin öğeleri içindeki işlevleri Göktürk, Eski Uygur, Karahanlı, Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi dönemine ait seçilmiş manzum ve mensur metinler çerçevesinde ele alınmıştır. Yazar işlevsel dil bilgisi temelli bir inceleme ortaya koymuştur.

Karpuz, H. Ö., (2001), “Türkiye Türkçesindeki Zarfların İşlevsel Ve Yapısal Özellikleri” başlıklı makalesinde yalnızca Türkiye Türkçesi üzerine odaklanmış ve zarfların işlevsel dağılımını tablolar halinde sunmuştur.

Bayraktar, N., (2000), “Orta Türkçede Fiilimsiler” adlı doktora tezinde fiilimsi eklerini Orhun, Uygur, Karahanlı, Harezm, Kıpçak, Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde ayrı ayrı incelemiş; Orta Türkçedeki fiilimsi şekillerinin gelişimini ortaya koymuştur. Ayrıca Eski Türkçede görülen fiilimsi yapılar ile Türkiye Türkçesindeki kullanımlar karşılaştırılmış eklerin tarihsel seyri açıklanmıştır. Çalışmamızda faydalanabileceğimiz detaylı bir inceleme olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmalar, farklı dönemlere ve yazarlara ait metinlerde zarf-fiillerin yapısı ve işlevleri üzerine odaklanmış. Ancak Eski Uygur Türkçesi özelinde kapsamlı ve işlevsel bir inceleme yapılmamıştır. Bu eksikliği gidermek amacıyla

hazırlanan bu çalışma, dil tarihi ve işlevsel dil bilgisi açısından özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

III. MATERYAL VE YÖNTEM

Yapılan çalışmada Eski Uygur Türkçesi döneminde yazılmış, araştırmanın amacına hizmet eden ve dönemin karakteristik dil özelliklerini yansıttığı kabul edilen eserler belirlenmiştir. Belirlenen eserlerde yeniden okuma çalışması yapılmamış, daha önce çeviri yazıya aktarılmış güvenilir metinler esas alınmıştır. İncelemeye konu edilen eserlerde tespit edilen zarf-fiiller, geçtikleri cümlelerde üstlendikleri işlevler dikkate alınarak tasnif edilmiştir. Çalışmada zarf-fiillerin tespiti ve sınıflandırılması için gerekli olan kuramsal ve yöntemsel bilgiler, alan yazında yer alan çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir.

Yapılan taramalar sonucunda edinilen bilgiler doğrultusunda, çalışmanın temel araştırma sorusuna yanıt olabilecek örnekler belirlenen eserlerden seçilmiş ve işlevsel analiz esas alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmada materyal olarak Maytrısimit, Kuanşı İm Pusar, Aç Bars Hikâyesi, Huastuanift ve Irk Bitig olmak üzere beş eser kullanılmıştır. Bu eserlerde yer alan zarf-fiillerin işlevsel analizinde ve çalışmanın kuramsal temelini oluşturulmasında Prof. Dr. Muharrem Daşdemir'in Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi adlı eserinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın örnekleme, nitel araştırma yöntemlerinden amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Eski Uygur Türkçesine ait tüm metinlere ulaşmanın mümkün olmaması ve araştırmanın amacına uygun, temsil gücü yüksek metinler üzerinden inceleme yapılmasının gerekliliği nedeniyle örneklem bilinçli olarak seçilmiştir. Bu doğrultuda, Eski Uygur Türkçesinin zarf-fiil kullanımını yansıtmaya bakımından yeterli ve alan yazında temel kabul edilen eserler çalışmaya dâhil edilmiştir.

Belirlenen örneklem çerçevesinde zarf-fiil ekleri, işlevsel açıdan analiz edilmiş; bu eklerin cümle içerisindeki anlam ilişkileri dikkate alınarak tasnif edilmiştir. Elde edilen veriler tablolar hâlinde sunulmuş, ayrıca zarf-fiil eklerinin kullanım sıklıkları yüzdelik değerlerle gösterilmiştir. Çalışmada elde edilen nicel veriler betimleyici amaçla kullanılmış olup, araştırmanın temel amacı genelleme yapmak değil, Eski Uygur Türkçesi metinlerinde zarf-fiil eklerinin işlevsel kullanımını ortaya koymaktır.

IV. ARAŞTIRMA BULGULARI

<i>Eserin Adı</i>	<i>Toplam Ek Sayısı</i>	<i>Genel Toplam(2049) İçindeki Yüzde</i>
<i>Maytrısimit</i>	1302	% 63,54
<i>Aç Pars Hikâyesi</i>	335	% 16,35
<i>Kuanşi İm Pazar</i>	173	% 8,44
<i>Huastuanift</i>	139	% 6,78
<i>İrk Bitig</i>	99	% 4,83
<i>Genel Toplam</i>	2049	% 100

Tablo 1: İncelenen Eserlerdeki Eklerin Sayı ve Yüzde Dağılımı

1.3 Bağlama İşlevi

Bağlama zarf-fiil ekleriyle (-g) kurulmuş zarf yan cümleleri, ilgili oldukları cümlelerin anlamca değil, şekilce bir tümleci değerindedir. Aslında söz konusu olan sıralı bir cümledir ve iki cümle arasındaki ilişki ya bir "öncelik-sonralık" ya da "denklik" ilişkisidir. Bağlama zarf yan cümleleri cümlede **bağlama tümleci** (BğT) olarak yer alır (Daşdemir 2015).

1.3.1 -p, -Ip, -pAn

- Bars kiyik engleyü mengleyü barmış. Ortu yirde amgaka sokuşmış. Esri amga yalım kayaka ünüp barmış, ölümte ozmış. Ölümte ozupan ögire sebinü yoruyur tir. Ança bilinler edgü ol (IB, 49).

(Bir kaplan avlanmaya giderken orta yerde bir yaban keçisine rastlamış. Benekli yaban keçisi gidip yalçın bir kayaya çıkmış, ölümünden kurtulmuş. Ölümünden kurtulup sevinç ve neşe içinde yürüyüp gidiyor, der. Öylece bilin: Bu fal iyidir) (IB, 49).

- Altun başlıg yılan men. Altun kurugsakımın kılıcın kesipen özümün yul inintin, başımın yul ebintin tir. Anca bilinler: Yablak ol (IB, 8).

(Altın başlı yılanım. Altın kursağımı kılıç ile kesip nefsimi kopar ininden, başımı kopar evinden, der. Öylece bilinir: Bu fal kötüdür) (IB, 8).

- Tengri burkanning üç asangı yüz mhaklpta kataglanmışın tujit tengri yirintin kodı inip ajun tutup toga yarlıkamışın evde önüp altı yıl tapavan berkte duşkrçar emgek emgenmişin vçrazan örgün öze olurup dört türlüğ şmnu süsin utup tözkerinçsiz... (M, 1/21-27).

- *(Tanrı Burkan'ın üç Asamkhyeya ve yüz Mahakalpa müddetince cehdettiğini Tusita adlı tanrılar diyarından aşağıya inip insanlar âleminde haşmetle doğduğunu, evi barkı terk edip altı yıl inziva ormanında keşişlik ızdırâbı çektiğini elmas taht üzerinde oturup şeytanın dört kısımdan müteşekkil ordusunu yenerek anlaşılması güç...) (M, 1/21-27).*
- Amtı yine tükel bilge (burkan)ning yirtinçü yir suvda (belgürmişin) ukup işidip kadaşı birle ikigü dkşnapt (iltin) yine magat ilke kelirler (M, 8/31-36).

(Şimdi gene, mükemmel hikmetli Burkan'ın dünyada belirdiğini görüp, işitip arkadaşı ile her ikisi Daksinapatha yine Magadha ülkesine gelirler) (M, 8/31-36).

- Tört yegirminç bir yılka yeti yimki olorsug törö bar erti, bir ay çahşapat tutmak kergek erti yme çaydanta yimki olorup baçak baçap tenri burhanka bir biligin köñülte berü bir yılki yazokumuznı boşunu ötünmek kergek erti (H, II/310-318).

(On dördüncü olarak bir yılda yedi kez yimki töreni yapmamız bizlere farzdı. Bir ay boyunca dini öğretiye sıkı sıkıya bağlı kalmak gerekliydi; dahası tören yerinde yimki töreni yapıp oruç tutarak tanrıya ve peygambere inançlı olduğumuzdan bu yana, bir yıllık günahımız için affedilmeyi dilememiz gerekirdi) (H, II/310-318).

- Ol üdün tenri elig toyka kirip didimin başına urdı kentü al (tonın) kedip altunlug örgin üze olordı (H, I/66-68).

(O sırada efendimiz hükümdar şehre girip tacını taktı; kendi al kaftanını giyip altın tahtının üzerine oturur) (H, I/62-69).

- Ol üdün bo üç teginler öz öz könüllerinteki sakınmış savların sözleşip ötrü örü turup ol arıg içinte takı içgerü kirtiler (ABH, 108-111).

(O zaman bu üç prens kendi akıllarından geçen sözleri konuşup sonra kalkıp o orman içinden daha içerigirdiler) (ABH, 108-111).

- Anda monda ınaru berü yorıyu bir ulug kamaşlıg berk arıgka kirip ötrü anda tınlıglar olordular (ABH, 85-88).

(Oraya buraya, öteye beriye yürüyerek büyük, kamaşlı koyu bir ormana girip sonra orada dinlenmek için oturdular) (ABH, 85-88).

- Takı yime miñ tümen tınlıglar altın kümüş erdni monçuk satıgsız erdniler tilegeli .. taluy ögüzke kirser taluy içindeki kara yıl kelip kemisin tokıp yeklerergüsi otruglarında ölüm yirke tegürser .. anıñ ara bir bilge kişi kuanşı im pusar atın atasar ol kamag tınlıglar taluydaki tişi yeklerde ozar kurtulur (KİP, 17-23).

(Ve yine sayısız canlı varlıklar, altın, gümüş, cevher, boncuk ve paha biçilmez değerli şeyleri aramak için deniz veya ırmağa girseler ve denizde kara yel çıkıp, gemilerini parçalayıp onları (insan yiyen devlerin) bulunduğu yere, adalarına yani ölüm yerine götürse ve onların arasında hâkim biriyse Kuanşı İm Pusar adını ansa bütün o canlı varlıklar, denizdeki (insan yiyen)dişi devlerden kurtulur) (KİP, 17-23).

- Ol kamag satıgçılar eşidip tüzü bir ünin kuanşı im pusar tip aramışta ol kamag satıgçılar ol kalın erüş yağı yavlakta oza kurtulurlar (KİP, 54-57).

(O bütün satıcılar (bu sözleri) işitip hepsi bir ağızdan:” Kuanşı İm Pusar’a saygı!” diye seslendiklerinde bu bütün satıcılar o kalabalık yol kesicilerden geçer kurtulurlar) (KİP, 54-57).

1.3.2 -U

- Titir bugra men. Ürüng köpükümin saçar men. Üze tengrike tegir, asra yirke kirür tir. Udıgmag odguru, yatıglıg turguru yorıyur men. Antag küçlüg men. Ança bilingler: edgü ol (IB, 20).

(Dişi develi bir erkek deveyim. Ak köpüklerimi ağızımdan öyle saçarım ki yukarıda göklere erişir, aşağıda yerin dibine girer. Uyuyanları uyandırıp yatanları kaldırıyorum. Onca güçlüyüm. Öylece biliniz: bu fal iyidir) (IB, 20).

- Maytrı bodisvt kutinga yine yine yalvara inçke ötüg ötünü etüzümin (uru)nçak tutuzu kop ajuntakı etüzin yinçüri töpün yükünür men (M, 3/38-42).

(Maytrı bodisvt asaletine tekrar tekrar yalvararak, sükûnet dileyip, vücudumu rehin olarak tevdi edip, bütün âlemlerdeki vücutlarımla secde ederim) (M, 3/38-42).

- Ol sütlerning küç(inte) kop kamag tınlıglarığ emgeksiz mengilig kılayın erdi munçulayu sakınu yine alku sansar içinteki tınlıgıg yarlıgkançuçı biliglig kolın koyumta kuça tutar men tip sakınur (M, 33/6-12).

(Bu sütler sayesinde bütün yaratıkları ızdırapsız ve mutlu kılsa idim. Böyle düşünüp yine bütün Samsara içindeki yaratıkları acıyan, şefkatli bir yol ile daima koynuma alayım diye düşünür) (M, 33/6-12).

- Anda ötrü elig beg hatunı ançakıya ögsiremeki serilip saçı başı yadılıp iki eliği üze köküzin tokıyu kaltı balık suvıntın adrılıp isig kumta agınamış teg yerte agınayu inçe tep yıgladı (ABH, 490-496).

(Ondan sonra hükümdarın eşinin baygınlığı azıcık sona erip, saçı başı dağılıp iki eli ile göğsüne vurarak, tıpkı balığın sudan çıkıp, sıcak kumda yuvarlanması gibi yerde yuvarlanıp şöyle diyerek ağladı) (ABH, 490-496).

- Kuanşı im pusar atın atayu tek bir ödün tapınu udunu atayu teginser ol kişi edgü kılınçı öngreki kişi edgü kılınçı birle tüz titir (KİP, 90-92).

(Kuanşı İm Pusar adını yalnız bir defa anarak, bir kere tapıp, saygı gösterip adını saygıyla ansa, bu kimsenin iyi ameli önceki kimsenin ameli ile aynıdır) (KİP, 90-92).

1.3.3 -(y)A

- Tamudın kurtulup amtı bu kentü uvut yirlerin enginlerinte yüde örtenü yala yorıyurlar (M, 75/49-51).

(Cehennemden kurtulup şimdi bu kendilerinin avret yerlerini omuzlarına yükleyip alev alev yanarak yürürler) (M, 75/49-51).

- Mahasatve tegin kentü özi yanturu yana ol arıgka kirip aç bars öskinte tegip terkin tavrata tonın suçulup kamış butıkı üze asıp inçe tep b(e)k katıg sav sözleti (ABH, 249-253).

(Mahasattva prens kendisi tekrar dönüp, o ormana girip, aç kaplanın önüne varıp, çabucak giysilerini çıkartıp, kamış budağına asıp, oldukça sert bir şekilde şöyle söyledi) (ABH, 249-253).

- Takı yime kim kayu tınlıg beglerde ağır yazuklugun yazuksuzun yana yokıla kelip kınlıkta kirip ba...mıñ bağda bukaguda yatıp emgek emgenser (KİP, 36-38).

(Ve yine herhangi bir canlı varlık beylere karşı ağır bir suç işlesin veya işlemesin gene de sanık olarak tutulup, hapse girip, bağ ve kösteğe vurulup ızdırıp çekse) (KİP, 36-38).

1.3.4 -GAI

- Tengri tengrisi burkannıg yırtınçüde badari brahman ukut**galı** yarlıkar erki purnabtrı inçe tip tidi (M, 11/24-28).

(Tanrılar Tanrısı Burkan'ın dünyasında bize Badhari Brahman'a haşmetle tebliğ edip Purnabhadra şöyle dedi (M, 11/24-28).

- Purnaki inçe tip tidi antag ok erser yavazta yavaz ok kişi titir kim muntag edgölüg maytrı bodisvtag körgeli külümser takı yime tirig ölüg ol Atanur kim maytrı bodisvtnıñ mungadınçıg edgüsin işid**geli** kelmeser kim amtı maytrı bodisvtnıñ abişik kılmaklag yangı kün ogrınta mintide maru miñ yıka tegi tözün kişiler bilge yalañuklar maytrı burkan (M, 8/48-59).

(Purnaka şöyle dedi: “Bu böyle ise bu kadar iyi Maytrı Bodisattva'yı görmek istemeyen bir kimse ‘kötünün kötüsü’ demektir. Ve yine Maytrı Bodisattva'nın (söylediği) iyi şeyleri işitip gelmeyen bir kimseyi ‘diri iken ölüdür’ denir. Böylece şimdi Maytrı Bodisattva'nın takdis edildiği (yani burkanlığa eriştiği) yeni gün münasebetiyle, bu andan itibaren bin yıla kadar asil insanlar, hâkim insanlar Maytrı Burkan'ı (bi dayanak olarak telâkki etmelidirler) (M, 8/48-59).

- Akı yime kim kayu tınlıg beglerde ağır yazuklug bolup tutup ölürgeli azu kınagalı sakınsar kılıcı bıçgesi kağılı tsun tsun sınar uvşanur neñ bat kılı umaz (KİP, 25-28).

(Ve yine herhangi bir canlı varlık, beylere karşı suç işlese; onu tutup, öldürüp, işkence etmeyi tasarlasalar, kılıç, bıçak ve kırbaçları parça parça olur ufalanır; hiç fenalık edemezler) (KİP, 25-28).

- Takı yime birük bu üç miñ ulug ming yir suvda tolu yavlak yek içgek erser kelip ol kişig ölürgeli örletgeli sakınsar (KİP, 29-31).

(Ve yine bu sayısız memleketlerde birçok kötü, (insan yiyen) devler bulunsa; gelip o kimseyi öldürerek eziyet etmeyi düşünseler) (KİP, 29-31).

1.3.5 -GInça

- Tenrim bilip bilmetin et'öz sevigince yorıp yavlak eş tuş adaş kudaş savın alıp köñülin körüp yılıkıka barımka bolup azu muñumuz takımımız tegip bo on çahşapatlıg sıdımız erser, neçe egsütümüz kergetimiz erser, amtı tenrim yazokda boşunu ötünür biz (H, II/233-242).

(Tanrım farkında olmadan nefis sevip, kötü eşin, dostun sözüne kanıp, onların düşüncesine kanıp, mal mülk heveslisi olarak ya da sıkıntılarımız, işlerimizle uğraşmaya dalıp, bu on emri yerine getirmediyse, ne kadar eksik, kusurlu yaptıysak; şimdi tanrım günahıtan arınmayı dileriz) (H, II/233-243).

1.3.6 -kAn

- Ançağınça anası hatun balıkta ediz kalıkta yatıp udiyur erken ertiñü yavız tül tüşedi (ABH, 361-364).

(O sırada annesi kraliçe şehirde yüksek bir kulede yatıp uyuyorken çok kötü bir rüya gördü) (ABH, 361-364).

- Üç köğürçgen atayı laçınka kovitur erken birisi tutsukup ikeğüsü korkınçlıg ozar bolır (ABH, 366-368).

(Üç güvercin yavrusu bir doğan (tarafından) kovalanırken birisi yakalanıp, ikisi korkup kaçıyordu) (ABH, 366-368).

- Monçulayu tüşeyü **yatur erken** yer tepremeki üze belinlep odunup kaltı (ABH, 369-370).

(Böylece bir rüya görüp yatıyorken yerin titremesinden dolayı korkup uyanıverdi) (ABH, 369-370).

<i>Ek</i>	<i>Kuanşı İm Pusu</i>	<i>Aç Pars Hikâyesi</i>	<i>Huastuanıft</i>	<i>Maytrısimit</i>	<i>İrk Bitig</i>	<i>Toplam</i>	<i>Yüzdelik</i>
-p, -Ip, -pAn	20	105	28	296	7	456	%75,37
-U	17	21	9	63	2	112	%18,51
-(y)A	1	1	-	3	-	5	%0,83
- GAlI	8	-	-	19	-	27	%4,46
- GInçA	-	-	1	-	-	1	%017
- kAn	-	4	-	-	-	4	%0,66
Toplam	46	131	38	381	9	605	%100
Yüzdelik	%7,60	%21,65	%6,28	%63	%1,49	%100	%100

Tablo 2: Bağlama İşlevindeki Eklerin Dağılımı

1.4 Hâl İşlevi

Daşdemir; Tamladığı cümledeki yargının "nasıl", "ne şekilde", "hangi durumda" yapıldığını gösteren **zarf yan cümleleri**, **hâl tümleci** (HT) vazifesi üstlenir şeklinde tanımlamıştır (Daşdemir 2015).

1.4.1 -mAtIn

- Tıgıg tertrü kişemiş kamşayu **umatın** turur tir. Ança bilinler yablak ol (IB, 39).

(Demir kırı bir atın ayaklarını çapraz olarak kösteklemişler. At kımıldayamadan duruyor, der. Öylece biliniz: Bu fal kötüdür) (IB, 39).

- Turņa kuş tüşnekişe konmış tuymatın tuzakka ilinmiş uça **umatın** olurur tir, Ança bilinler yablak ol (IB, 61).

(Turna kuşu tüneğine konmuş. Farkına varmadan tuzağa takılmış, uçamadan oturuyor, der. Öylece biliniz: Bu fal kötüdür) (IB, 61).

- Tapıg udug kıl**madın** kirtgünçlüg upasılarnang birmiş (M, 73/1-2).

(Kendiliklerinden) saygı ve tapınma göstermeksizin inanmışlar) (M, 73/1-2).

- Mayıtrı burkanka yakın tegip kılmış ayıg kılınçların kizle**medin** bat**madın** açarlar, yadarlar (M, 63/8-11).

(Mayıtrı Burkan'a yaklaşıp işledikleri kötü amellerini gizlemeden, saklamadan açarlar, yayarlar) (M, 63/8-11).

- Törtünç söki teñri yalavaçı burhanlarka buyançı bügteçi arıg dendanlarka bil**metin** neçe yazıntımız erser (H, II/102-106).

(Dördüncü olarak ezelden beri tanrı habercisi olan peygamberlere, sevap sahibi olan temiz rahiplere karşı bilmeden ne kadar günah işlediysek) (H, II/102-106).

- Yme kork**matın** ermegürüp edgüti tüketi alkanmatımız erser (H, II/249-251).

(Yine tanrıdan korkmadan, ihmalkârca, tam olarak dua etmediyse) (H, II/249-251).

- Bo savıg elig begli hatunlı eşidip açıgları emgekleri üze **umadın** ulışdılar sıgtaşdılar (ABH, 461-463).

(Bu sözü hükümdar ve eşi işitip üzüntüyle kendilerini tutamadan feryat ettiler) (ABH, 461-463).

- Katıg vazir ermez mü, kim menin bo yürekim, yarılıp büksilip bar**madın** neçökin turur monı teg (ABH, 504-506).

(Katı elmas değil ki benim bu yüreğim, parçalanmadan kırılmadan nasıl durur böylece) (ABH, 504-506).

1.4.2 -U

- Er terkleyü kelir edgü söz sab elti kelir tir, ança bilinler edgü ol. (IB, 7).

(Bir adam koşar adım geliyor. İyi haberler getirerek geliyor, der. Öylece biliniz: Bu fal iyidir) (IB, 7).

- Kan süke barmış yağış sançmış köçürü konturu kelir özi süsi ögire sevinü ordusuñaru kelir tir. Ança bilinler edgü ol (IB, 34).

(Bir han sefere çıkmış düşmanını mızraklamış. Askerlerini göç ettire kondura geliyor. Kendisi ve askerleri neşe ve sevinç içinde karargâhına doğru geliyor, der. Öylece biliniz: Bu fal iyidir) (IB, 34).

- Otın örtenü yala ulıyu möng(reyü) yıglavu sıktayu kelirler) (M, 70/13-14).

(Alevler içinde yana yana bağırıp, inleyerek, ağlaya ağlaya gelirler) (M, 70/13-14).

- Amarıları kızartmış kızartmış temirliğ çomakların başka tokışu yogrutça miyilerin sançışu yiyürler (M, 68/30-33).

(Bazıları kızgın demirli çomaklar ile başlarına vurarak yoğurt gibi beyinlerini çıkartıp yerler) (M, 68/30-33).

- Ötrü ol üdün mahasatve bodisatav yorıyu inçe tep sakıntı (ABH, 182-184).

(Sonra o vakit Mahasattva Bodhisatva yürüyerek şöyle düşündü) (ABH, 182-184).

- Neçete ken temin öglenip ötrü eliglerin örü kötürüp ulug ünün uludılar, sıgtadılar, ulıyu sıgtayu inçe tep tediler (ABH, 341-345).

(Bir süre sonra kendilerine gelip sonra ellerini kaldırıp, yüksek sesle feryat ettiler, ağıt yakarak şöyle dediler) (ABH, 341-345).

- Birük kenç urı kenç kızlar körkin körü kurtulgu tınlıglar erser kuanşı im pusar ol tınlıglarka kenç urı kenç kızlar körkin körü nomlayur kutgarur (KİP, 139-141).

(Genç oğlanlar ve genç kızların yüzünü görerek kurtulabilecek canlı varlık iseler, Kuanşi İm Pusar o canlı varlıklara, genç oğlan ve genç kızlar kılığına girerek görünür (dini) öğretir, kurtarır) (KİP, 139-141).

- Kuanşi im pusar ol tınlıglarka toyın şmnançupasi upasançlar körkin körtgürü nomlayur kutgarur (KİP, 134-136).

(Kuanşi İm Pusar o canlı varlıklara, bhiksu, bhiksuni, upasaka ve upasikalar kılığına girerek görünür) (KİP, 134-136).

- Bu yirtinçü yir suvdaki tınlıglar .. birük burkanlar körkin körü kurtulgu tınlıglar erser (KİP, 101-103).

(Bu dünyadaki canlı varlıklar, burkanların yüzünü görerek kurtulabilecek canlılar iseler) (KİP, 101-103).

1.4.3 -(y)A

- Bir karı öküzüg bilin biçe kumursga yimiş. Kamşayu umatın turur tir. Ança bilingler: Yablak ol (IB, 37).

(Yaşlı bir öküzü, bir karınca, belini biçerek yemiş. Öküz yerinden kımıldayamadan duruyor, der. Öylece biliniz: Bu fal kötüdür) (IB, 37).

- Üze tuman turdı asra toz turdı kuş oğlu uça aztı kiyik oğlu yügürü aztı kişi, oğlu yoriyu aztı. Yana teñri kutınta üçünç yılda kop esen tükel körüşmiş kop ögirer sevinür tir. Ança bilingler edgü ol (IB, 15).

(Yukarıdan sis bastırdı, aşağıdan toz kalktı. Kuş yavrusu uçarak yolunu kaybetti, geyik yavrusu koşup yolunu kaybetti, insan oğlu da yürüyüp yolunu kaybetti. Bunlar yine Tanrı lütfu ile üçüncü yılda sağ salim buluşup görüşmüşler. Hepsi de mutlu olur, sevinirler, der. Öylece biliniz: Bu fal iyidir) (IB, 15).

- Badarı brahmanıg ikidin yolayu tuta ilitdiler (M, 12/34-35).

(Badhari brahmanı her iki taraftan yolunu keserek, tutup götürdüler) (M, 12/34-35).

- Kişi k ng lin sa a tagun sav s zlemezler. (M, 32/2-3).

(İnsanın g nl n  bulandırarak yaltaklanma s z  s ylemezler) (M, 32/2-3).

- Y tm şte ınaru y z yigirmi ya ka tegi k n k ninge sen karımaklag suk yek sora sora sugurdung (M, 12/43-45).

(Yetmi inden sonra yirmi ya ına kadar sen ihtiyarlı ın ihtiras  eytanı, sen eme eme kopardın) (M, 12/43-45).

- Ol  d n tegin mon a sav s zlep ol a  bars  skinte suna yadı (ABH, 264-265).

(O vakit prens bu  ekilde s yleyip, a  kaplanın  n nde uzanıp, ona kendisini sunarak yattı) (ABH, 264-265).

- Kuan i im pusar atın atasar kut kolu yalvara  t nser ba da bukaguda yime (ol) tınlı  bo unur (K P, 39-40).

(Kuan i İm Pusar adını ansa rahmet dileyip, yalvararak o canlı varlık ba  ve k stekten kurtulur) (K P, 39-40).

1.4.4 -p, -Ip, -pAn

- Altun kanatlı  talım kara ku  men tanım t si takı t kemezken taluyda yatı**pan** tapladukumın tutar men sevd k min yey r men antag k  l   men, an a bilinler ed   ol (IB, 3).

(Altın kanatlı yırtıcı bir kartalım. V cudumun t yleri hen z b y memi ken, deniz kıyısında yatarak diledi imi tutuyor, sevdi imi yiyorum onca g   li  m.  ylece biliniz: Bu fal iyidir) (IB, 3).

- Tokuz arlı sı un kiyik men. Bed k tiz  ze  n **pen** m ngrey r men.  ze Tengri e ıdtı, asra ki i bilti. Antag k  l   men tir. An a bilinler: Ed   ol (IB, 60).

*(Dokuz  atallı boynuzu olan erkek geyi im. Y ksek dizlerimin  st ne  ıkı**p** b    r r m. Beni yukarıda tanrı i itmi tir, a a ıda insano lu bilmi tir. Onca g   li  m, der.  ylece biliniz: Bu fal iyidir) (IB, 60).*

- Türlüg kök sarıg kızıl yörüng yipün önglög esri kusrı suvdakı kurgakd(ak)ı yarılıp açılıp tökülür (M, 55/24-28).

(Çeşitli mavi, sarı, kırmızı, beyaz, menekşe rengi –koyu kırmızı– renkte, alacalı, sudaki, karadaki çiçekler yarılıp, açılıp dökülür) (M, 55/24-28).

- Gotiki atlıg arhant toyın kentü yülügüsi öze bogzın bıçıp nırvanka bardı (M, 2/6-9).

(Godhika adlı bir velî-râhibin kendi usturası ile boğazını kesip Nirvana'ya vardı) (M, 2/6-9).

- Ol üdün teñri elig böğü han kentü dendarlar erigli kuvraggaru kelti dendarlarka sökütüp yençirlü ötünti (H, I/33-35).

(O sırada ulu hükümdar Böğü Han kendisi rahiplerin bulunduğu topluluğa geldi. Rahiplere diz çökerek günahlarından affedilmeyi diledi) (H, I/27-36).

- Böğü Han inçe aydukta ötrü biz dendarlar kamag elteki bodun ertinü ögrünçülüğ boltumuz ol ögrünçümüz tüketi sözlegü teg ermez ötrü bir ikintike savlaşp estrüşüp ögrünçülenti ol (H, I/52-56).

(Böğü Han böyle buyurduktan sonra biz rahipler ve ülkedeki bütün halk çok mutlu olduk. (Öyle ki) mutluluğumuzu bütünüyle ifade etmek mümkün değildi. Sonra (herkes) birbiriyle konuşup, (bu haberi) anlatıp, duyurup sevindi) (H, I/52-62).

- Anıñ ara iki emigi evitip süt akıp keldi. (ABH, 383-384).

(O arada iki memesinden süt eriyip çıktı) (ABH, 383-384).

- Tülümte men belgülüg körtüm erdi bo belgüg, iki emigim birgerü tüpüre bıçılur tüşedim, azıg tişim koñgurup, tüşüp kelir boltı erti (ABH, 506-510).

(Rüyamda ben bu işareti açıkça görmüş idim: İki mememin beraber dibinden kesildiğini gördüm, azı dişim koparak düşüyor idi) (ABH, 506-510).

- Kuanşı im pusar ol tınlıglarka pratikaputlar körkin körtgürüp nomlayur kutgarur (KİP, 105-106).

(Kuanşı İm Pusar o canlı varlıklara, pratyekabuddhalar kılığına girerek görünüp, dini öğretir, kurtarır) (KİP, 105-106).

- Teñrim noş teg tatıglıg yağmur suvın yağıtıp yalangukların nızvanı otın üçürür siz (KİP, 201-203).

(Tanrım, siz noş gibi tatlı yağmur suyunu yağdırıp canlı varlıkların hırs ateşini söndürürsünüz) (KİP, 201-203).

Ek	Kuanşı İm Pusar	Aç Pars Hikâyesi	Huastuanıft	Maytısimıt	İrk Bitig	Toplam	Yüzdelik
-p, -Ip, -pAn	29	89	9	261	23	411	%55,47
- mAtIn	-	2	10	6	6	24	%3,24
- U	58	14	11	172	20	275	%37,11
(y)A	1	1	-	26	3	31	%4,18
Toplam	88	106	30	465	52	741	%100
Yüzdelik	%11,88	%14,30	%4,05	%62,75	%7,02	%100	%100

Tablo 3: Hâl (Durum) İşlevindeki Eklerin Dağılımı

1.5 Sebep İşlevi

Daşdemir; Tamladığı cümledeki yargının yapılış amacını ya da sebebini gösteren **zarf yan cümleleri** cümlede **hedef/sebep tümleci** (HeT/ST) vazifesi üstlenir şeklinde tanımlamıştır (Daşdemir 2015).

1.5.1 -p, -Ip, -pAn

- Talım kara kuş men. Yaşıl kaya yaylagım, kızıl kaya kışlagım ol. Tagda turup**an** mengileyür men. Ança bilinler edgü ol (IB, 51).

(Yırtıcı kartalım. Yeşil kayalar yazlığım, kızıl kayalar kışlığım. Dağlarda kaldığım için mutluyum. Öylece biliniz:) (IB, 51).

- Tensi men. Yarın kiçe altun örgin üze olurup**an** mengileyür men. Ança bilinler edgü ol (IB, 1).

(Göğün oğluyum. Sabah akşam altın taht üzerinde oturduğum için mutlu oluyorum. Öylece biliniz bu fal iyidir) (IB, 1).

- Teginteçi dıntarlar ed tavar bul**up** ertingü ögrünçülüğ sevinçlig boldılar (M, 12/10-12).

(Sadakayı kabul eden râhipler mal mülk buldukları için çok sevindiler) (M, 12/10-12).

- Bu pratyak (anarak) kiçig tamularda dogdumuz munta tog**up** kızartmış temirliğ vijirliğ tırngaklarımız erür (M, 62/8-11).

(Bu küçük cehennemlerde doğduk. Burada doğunca kızgın demirden, elmastan tırnaklarımız olur) (M, 62/8-11).

- Sönyeklüğün süñüş**üp** balıkdukın karaka kaltukın üçün teñri yerınerü baru umatın bo yerde erür (H, II/75-80).

(Ezelden beri şeytanlarla savaşıp yaralanarak karanlığa karıştığı için gökyüzüne ulaşamadan bu dünyada kaldılar) (H, II/70-86).

- Hormutza teñri oğlanı beş teñri, bizniñ üzütümüz sönyeklüğün süñüş**üp** balıg başlıg boltı (H, II/7-10).

(Hormutza Tanrı'nın çocukları beş tanrı ile bizim ruhlarımız ezelde şeytanlarla savaşıp yaralandı) (H, II/1-16).

- Yeti eñüklerine eğirtip kavzatıp açmak suvsamak üze sıkılı**p** toromış yavrımış sınımış Etözleri alańurup küçi küsüni üzülüp unakaya ölgeli yatur erti (ABH, 114-118).

(Yedi yavrusu onu çevreleyerek, açlık ve susuzluktan sıkılıp zayıflamış, bitkin düşmüş vücudu yorulup, gücü kuvveti tükenmiş, neredeyse ölmek üzere yatıyorlardı) (ABH, 114-118).

- Kim erti erki bıçtaçı, ögükkıyem etözin, öñi saçılıp yatur ay, kalmış süñök yer sayu, ıçgınnmış men kençimin, sever amrak atayımın busuşka emgekke basatıp teprençsiz boltum ermez mü) (ABH, 496-501).

(Kim idi o kesen sevgili yavrumun vücudunu, dağılıp yatıyor eyvah kalan kemikleri her yerde; kaybetmişim gencimi, sevdiğim yavrumu; keder altında (ezilip), kımıldayamaz oldum değil mi?) (ABH, 496-501).

1.5.2 -U

- Tengrilig kurtga yurtta kalmış. Yaglıg kamıç bulupan yalgayı tirilmiş, ölümde ozmış tir. Anca bilinler: (IB, 13).

(Dindar bir yaşlı kadın terk edilmiş bir kamp yerinde yalnız kalmış. Yağlı bir kepçe bulup yalamış, öylece hayatta kalmış, ölümden kurtulmuş, der. Öylece biliniz:) (IB, 13).

- Er ümeleyü barmış. Tengrike sookuşmış. Kut kolmış. Kut birmiş. Ağılıngta yılking bolzun! Özüng uzun bolzun! Timiş. Ança bilinler edgü ol (IB, 47).

(Adamın biri konukluğa giderken yolda Tanrı'ya rastlamış. Ondan şans dilemiş. Tanrı da ona şans vermiş: 'Ağılında atların olsun, ömrün uzun olsun' demiş. Öylece biliniz: Bu fal iyidir) (IB, 47).

- Bars kiyik engleyü mengleyü barmış. Ortu yirde amgaka sokuşmış. Esri amga yalım kayaka ünüp barmış, ölümte ozmış. Ölümte ozupan ögire sebinü yoruyur tir. Ança bilinler edgü ol (IB, 49).

(Bir kaplan avlanmaya giderken orta yerde bir yaban keçisine rastlamış. Benekli yaban keçisi gidip yalçın bir kayaya çıkmış, ölümden kurtulmuş. Ölümden kurtulup sevinç ve neşe içinde yürüyüp gidiyor, der. Öylece bilin: Bu fal iyidir) (IB, 49).

- Amtı türk yigit erken kayu erser bir nom bitig bititelim burkan şazınınta nomka ulag sapag asag tusu kılmış bolalım tip ol ogurka kataglanıp bu tengri burkanning...(M, 1/16-21).

(Şimdi gücümüz, kuvvetimiz yerindeyken hangisi olursa olsun, bir din kitabı yazdıralım ve böylelikle Burkan şeriatinde dine bağlanmış ve ona hizmet etmiş olalım diyerek bu zaman içerisinde gayret sarf ettik ve bu Tanrı Burkan'ın...) (M, 1/16-21).

- Öküş yalanguklarıg özümüz öldürdümüz öküşüg adnaguka ölürgeli aydımız ölürü turmışın körüp öğirdimiz sevintimiz (M, 78/49-53).

(Birçok insanı kendimiz öldürdük birçoklarını öldürsün diye başkasına emrettik. Öldürmekte olduğunu görüp sevindik) (M, 78/49-53).

- Altınc yme teŋrim söde berü sakıncın sözün kılınçın, on türlüg suy yazok kıltımız erser nece igid igidedimiz erser yme nece igideyü antıkımız erser nece igid kişi tanukı boltumuz erser yme yazoksuz kişig neçe kovladımız erser... yazokda boşunu ötünür biz (H, II/133-161).

(Altıncı olarak tanrının ezelden beri düşüncelerimiz, sözlerimiz ve davranışlarımız ile on türlü günah işlediysek; ne kadar yalan söyleyip; dahası ne kadar yalan yere yemin ettiysek; ne kadar yalancı şahitlik yaptıysak... gūnahtan arınmayı dileriz) (H, II/133-162).

- Yme sav elitip sav kelürüp kişig neçe kikşürü sözledimiz erser, köñilin biligin artatdımız erser, neçe yelvi yelviledimiz erser yma neçe üküş tınlığıg turalığıg öldürdümüz... yazokda boşunu ötünür biz (H, II/142-161).

(Yine ne kadar laf taşıyarak insanlar arasına nifak sokup düşüncesini ve aklını bozup; ne kadar kötü büyü yaptıysak; yine ne kadar çok canlıyı öldürdüysek...gūnahtan arınmayı dileriz) (H, II/133-162).

1.5.3 -mAtIn

- Biz yime nomlug aş bul**madın** açta tegintimiz (M, 91/29-31).

(Biz de din yemeği bulmadan açlığa maruz kaldık) (M, 91/29-31).

- Künte ayda öŋi biz tedimiz erser, bo ikinti bil**metin** yazınmış yazokug boşunu ötünür biz (H, II/65-68).

(Güneş'ten ve Ay'dan ayrı (tutarak) "biz" dediysek; bu ikinci olarak da bilmeden işlediğimiz günahlardan affedilmeyi dileriz) (H, II/50-69).

1.5.4 -**(y)A**

- Maytrı bodisvt nızvanılıg yeklerig barslarig buu altızmış kamag biş ajun tınlıglarag seve amrayu küçlüg yarlıkançuçı bilig öritir (M, 33/24-28).

(Maytrı bodhisattva, ihtiras şeytanları, kaplanları cesaretini yitirmiş bu bütün beş varlık şekli içinde bulunan yaratıkları sevmek için büyük bir acıma duygusu besler) (M, 33/24-28).

- Uzun üdte berü sizni emgetim aç a suvsamakın katıglandım inçe sakıntım (H, I/37-38).

(Uzun zamandan beri eziyet verdim, acıkıp susamakla sıkıntı çektim) (H, I/37-52).

1.5.5 -**mIştA**

- Yime öngre kişi ajunıta togmısta irig sarsıg...(M, 63/23-24).

(Yine vaktiyle insanlar âleminde doğduklarından dolayı kaba ve çirkin...(M, 63/23-24).

1.5.6 -**GAlI**

- Maytrı burkan köp kalın kuvragning siziklerin tarkargalı erüş öküş tınlıgların köngüllerin korkutgalı üçün agzın...ol örtenür kara bulıt...tütünüg üre yarlıkar (M, 313/3-8).

(Maytrı Burkan bütün büyük cemaatin şüphelerini gidermek ve birçok yaratıkların gönüllerine korku vermek için ağzı ile bu tutuşan kara bulut dumanı haşmetle üfler) (M, 313/3-8).

- Men yime amtı urubilvakaşıpte (ulat)ı tınlıglarag kutgargalı barır men (M, 19/43-44).

(Ben şimdi Uruvilva-Kaşyapa ve diğer yaratıkları kurtarmak için gideceğim) (M, 19/43-44).

- Tengri burkan nomınta toyın bolgusu üçün bizinge ukut**galı** yarlıkar manibtri inçe tidi (M, 11/28-31).

(Tanrı Burkan'ın dininde rahip olduğu için bize haşmetle bildirip Manibhadra şöyle dedi) (M, 11/28-31).

- Hormutza teñri beş teñri birla kamag teñriler sözıñlügen yekke sünüş**geli** kelti, inti anıg kılınçlıg şımnulugun beş türlüg yeklerlügen sünüşdi (H, II/1-5).

(Hormuzta Tanrı beş tanrı ile birlikte bütün tanrılar sözleşerek şeytanlarla savaşmak için geldiler, indiler ve günahkâr Şımnu ile beraber beş farklı türde şeytanla savaştilar.) (H, II/1-16).

- Beş teñrig boşugalı yarukug karag adırgalı tegre tolı tegzinür tört buluşug yarutır (H, II/46-50).

(Beş tanrıyı serbest bırakmak, ışığı ve karanlığı birbirinden ayırmak için etrafında döner, dört bir yanı aydınlatır) (H, II/39-50).

- Takı yime miñ tümen tınıglaraltun kümüş erdni monçuk satıgsız erdniler tile**geli** .. taluy ögüzke kirser (KİP, 17-19).

(Ve yine sayısız canlı varlıklar, altın, gümüş, mücevher ve paha biçilmez değerli şeyleri aramak için deniz veya ırmağa girseler) (KİP, 17-19).

- Kuanşi im pusarka tapıg udug ayamak çıltmek atamak kirtgünmekde ulatı tegür**geli** emgek emgenser ol emgeki neñ yoksuz bolmaz (KİP, 79-81).

(Kuanşi İm Pusar'a saygı ve hürmet göstermek, onu anmak, ona inanmak gibi şeylerde kulluk etmek için gayret sarf etse, o emeği hiç boşa gitmez) (KİP, 79-81).

- Kaçan anda tegip ilinçü menji işin ertürdükteötrü ol tegitler hua çeçek tüş yemiş evdig**geli** ataları elig begke ötünüp ayıtıp kaltılar (ABH, 81-85).

(Oraya ulaşp, eğlendikten sonra, üç prens çiçek, meyve, yemiş toplamak için babaları hükümdara rica edip (orada) kaldılar) (ABH, 81-85).

- Ol üdün tegin monça sav sözlep ol aç pars öskinte suna yattı, kentünün ulug yarlıkançuçı köñüllüg çoğı yalını ugrınta ol aç pars yegeli yetinmedi (ABH, 264-268).

(O vakit prens bu şekilde söyleyip, aç kaplanın önünde uzanıp yattı, kendisinin büyük merhametli gönlünün parlaklığından dolayı o aç kaplan onu yemeye çalışmadı) (ABH, 264-268).

1.5.7 -DIktA

- Böğü Han tengriken bo yarlıg yarlıkadukta ötrü üküş kuvrag kara bodun tengri eligke yükünü ötündiler yme aykırdılar (H, I/80).

(Böğü Han bu emri verdiği için kalabalık topluluk ulu hükümdara hürmetle, tanzimle eğilerek haykırdılar) (H, I/80).

Ek	Kuanşı İm Pusar	Aç Pars Hikâyesi	Huastuanıft	Maytrısimit	İrk Bitig	Toplam	Yüzdelik
-p, -Ip, -pAn	-	9	15	49	12	85	%56,67
-U	-	-	7	3	4	14	%9,33
-(y)A	-	-	1	1	-	2	%1,33
-mAtIn	-	-	1	1	-	2	%1,33
-mİştA	-	-	-	1	-	1	%0,67
-GAII	5	8	5	27	-	45	%30
-DIktA	-	-	1	-	-	1	%0,67
Toplam	5	17	30	82	16	150	%100
Yüzdelik	%3,33	%11,33	%20	%54,67	%10,67	%100	%100

Tablo 4: Sebep İşlevindeki Eklerin Dağılımı

1.6 Sınırlandırma İşlevi

Daşdemir; Tamladığı cümledeki yargının zaman itibarıyla başlangıç ya da bitiş sınırını gösteren *zarf yan cümleleri* cümlede *sınırlandırma tümleci* (SıT) olarak yer

alır. Sınırlandırma bildiren zarf yan cümleleri bağlandıkları cümleyle ortak özne alabileceği gibi farklı özne de alabilir olarak tanımlamıştır (Daşdemir 2015).

1.6.1 -*GInça*

- T1g at kudrukın tügüp tigret yazıg kudi yadrat tokuz kat üçürgün toplu**gınça** teritzün tir. Ança biliñler yablak ol (IB, 50).

(Demir kır atın kuyruğunu düğümle ve onu osurtuncaya kadar son süratle sür; yağız atı da yıkılıp yere yayılincaya kadar koştur. Öyle ki dokuz kat yırtılıp delininceye kadar terlesinler, der. Öyle biliniz bu fal kötüdür) (IB, 50).

- Men bükünte inaru ölü öl**ginçe** çşapat tamga arıg küzedür men (M, 18/7-9).

(Bugünden itibaren ölünceye kadar Şilamudra'yı muhafaza edeceğim) (M, 18/7-9).

- Muntada öngi kim şuruti ödke tegi al**kınça** tınlıglar tamu...(M, 5/45-47).

(Buradan...işitilmiş şuruti devre kadar azalincaya kadar, yaratıklar cehennem...) (M, 5/45-47).

- Yme bo sizin elinizde sizin yarlığın ulug edgü kılınçlar kılmış bolur yme tarkan kel**kinçe** sizin ilinizde kılmış boltı (H, I/17-20).

(Dahası sizin bu ülkenizde sizin buyruğunuzla büyük sevaplar işlendi. Tarkan gelinceye kadar sizin ülkenizde yine büyük sevaplar işlendi) (H, I/8-27).

1.6.2 -*mİştA*

- Tog**mışta** berü altmış yaşka tegi küç kūsün et kan üstelü ökliyü turdı (M, 12/40-42).

(Doğduğundan beri altmış yaşına kadar güç kuvvet, et, kan hep artıp çoğalıp durdu) (M, 12/40-42).

- Kaşip burkan nirvanka bar**mışta** berü evrilmedük nomlug tilgen branas kent uluşta tevirdi (M, 15/10-13).

(Kaşyapa burkan Nirvana'ya vardığından beri döndürülmeyen din tekerleğini Benares şehrinde döndürdü) (M, 15/10-13).

1.6.3 -U

- Kaujnagar kentke (ya)kın şalavan berkte kalı(nçsız) nırvanka kirü kirü yarlıkamışınğa tegi alku nomlarag ukıtdaçı maytrısmit yiti otuz ülüş ulug nom bitigig bititü tegintimiz (M, 1/33-38).

(Kauşinagara adlı şehre yakın Şalavana adlı korulukta parinirvana'ya haşmetle girinceye kadar olan hayatının bütün safhalarını öğreten yirmi yedi bölümlü Maytrısimit adlı büyük din kitabını, biz aciz kullar yazdırdık) (M, 1/33-38).

1.6.4 -DIktA

- Tokuzunç on çahşapat tut**dukumuzda** berü üç ağzın üç köñülün üç elgin bir kamag özün tüketi tutmak gercek erti (H, II/229-233).

(Dokuzuncu olarak da on emri kabul ettiğimizden beri üç ağız, üç düşünce, üç el ve bütün benliğin tamamıyla birlikte bu on emre uymak gerekliydi) (H, II/229-233).

- Sekizinc kертü tenrig arıg nomug bilt**ükümüzde** berü iki yıldıızg üç üdki nomug biltimiz (H, II/194-197).

(Sekizinci olarak gerçek tanrıyı, temiz öğretiyi tanıdığımızdan bu yana iki özü, üç devirli öğretiyi öğrendik) (H, II/194-222).

1.6.5 -p, -Ip, -pAn

- Ança yoriyu yanı enüklemiş bir tişi barsıg körtile, ol bars aç bars yme enüklep yeti kün ertmiş (ABH, 112-114).

(Öylece yürüyüp yeni yavrulamış bir kaplan gördüler, o aç kaplan yavrulayalı yedi gün geçmişti) (ABH, 112-114).

1.6.6 -GAlI

- Ay irinç tişi bars enüklegeli yeti kün bolmış yeti enükleri avıp menj yumşak tilegü ok teginç bulmayukka anın açmak suvsamak emgek üze sıkılıp yanturu

yene öz enüklerin yegeli kılınur montada kez irinç tınlığ bolgay mu (ABH, 120-126).

(“Ey zavallı dişi kaplan yavrulayalı yedi gün olmuş, yedi yavrusu (onu) kuşatıp, yiyecek isteyip de bulamayınca, açlık susuzluk eziyetinden sıkılıp, yine dönüp kendi yavrularını yemek üzeredir, bu kadar zavallı canlı olur mu?”) (ABH, 120-126).

<i>Ek</i>	<i>Kuanşı İm Pusu</i>	<i>Aç Pars Hikâyesi</i>	<i>Huastuanıft</i>	<i>Maytrısimit</i>	<i>İrk Bitig</i>	<i>Toplam</i>	<i>Yüzdelik</i>
<i>-p, -İp, -pAn</i>	-	1	-	-	-	1	%7,69
<i>-U</i>	-	-	-	1	-	1	%7,69
<i>-DİktA</i>	-	-	2	-	-	2	%15,38
<i>-GİnçA</i>	-	-	1	3	1	5	%38,46
<i>-mİştA</i>	-	-	-	3	-	3	%23,08
<i>-GAİİ</i>	-	1	-	-	-	1	%7,69
<i>Toplam</i>	-	2	3	7	1	13	%100
<i>Yüzdelik</i>	%0	%15,38	%23,08	%53,85	%7,69	%100	%100

Tablo 5: Sınırlandırma İşlevindeki Eklerin Dağılımı

1.7 Zaman İşlevi

Daşdemir; Tamladığı cümledeki yargının ne zaman gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini gösteren zarf yan cümleleri cümlede zaman tümleci (ZT) olarak yer alır. Gerçekleşme zamanı/sırası itibarıyla temel cümle ile yan cümle arasındaki ilişki öncelik, sonralık, eşitlik ve sürerlik şeklinde tezahür eder. Zaman bildiren zarf yan cümleleri bağlandıkları cümleyle ortak özne alabileceği gibi farklı özne de alabilir olarak tanımlar (Daşdemir 2015).

1.7.1 -p, -İp, -pAn

- Ol tigin toyı(n) bolup söğüt tüp(inte) olurup /.../ /u kuñçuy suntari (kuñçuyu)g öyür sakınur erdi (M, 57/13-15).

(Bu prens rahip olduğunda bir ağacın altında otururken kraliçesi Sundari kraliçeyi düşünürdü) (M, 57/13-15).

- Anı işidip santuşıti tengriler begi adın bir toyın arzı tengrike inçe tip tiyür (M, 103/36-38).

(Bunu işittiğinde Samtusita adlı tanrılar beyi, bir defa daha rahip münzevi tanrıya şöyle der:.) (M, 103/36-38).

- Motgalyin arhant anasın kutgaru yarlıkap ikile evriltükte tengri burkannıng manoçapatlıg kü kelig erdemi küçinte erngek sukıgınça ödte...(M, 4/45-49).

(Muadgalyayana'nın anasını haşmetle kurtardıktan sonra iki defa dolaştığında tanrı Burkan'ın Manojalpa adlı meşhur zuhur kabiliyeti sayesinde bir parmak hareketi kadar kısa bir zamanda ...) (M, 4/45-49).

- Anta ölüp sengik yideçilerneng bursng kuvragda öngre aşadaçılarnañ ornı uyası avış tamu üçün avış tamuda togdılar (M, 72/1-4).

(Bu yaratıklar orada öldükten sonra manastıra ait olan şeyleri yiyenlerin manastır (sâkinlerin) den önce yiyenlerin yeri, çukuru Avici cehennemine olduğu için Avici cehenneminde doğdular) (M, 72/1-4).

- Anıñ ara iki emigi evitip süt akıp keldi, ne anı körüp takı artokrat oyırkandı, yogurkandı (ABH, 383-386).

(O arada iki memesinden eriyip süt çıktı, bunu görünce daha çok feryat etti) (ABH, 383-386).

- Bo savıg elig beg eşidip ürke belinleyü açığı üze tıklıp ağılayı inçe tep sözleti, ay emgek ay emgek bökünki künte amrak ögükkiyemin yme yitdürdim ıçgındım erki mü men (ABH, 403-408).

(Bu sözü hükümdar işitince ürküp, üzüntüye boğularak, ağlayarak: Ey eziyet ey eziyet! Bugün sevgili yavrucuğumu yitirdim mi?) (ABH, 403-408).

- Bu bodisvt kentüni atamış üçün anta ok eşidür .. emgeklerinte ara kirip kutgarur (KİP, 10b-11).

(Bu bodhisattva kendisini andıkları için hemen ıştır. Izdırapları arasına girince (onları) kurtarır) (KİP, 10b-11).

1.7.2 -kAn

- Altun kanatlıg talım kara kuş men tanım tüsi takı tükemez**ken** taluyda yatıpan tapladukumın tutar men sevdükümin yeyür men antag küçlög men, ança biliñler edgü ol (IB, 3).

(Altın kanatlı yırtıcı bir kartalım. Vücudumun tüyleri henüz büyümemişken, deniz kıyısında yatarak dilediğimi tutuyor, sevdiğimi yiyorum onca güçlüyüm. Öylece biliniz: Bu fal iyidir) (IB, 3).

- Karı üpgük yıl yarumaz**kan** etdi. Ödmeng, körmeng, ürkütmeng tir. Ança biling: edgü ol (IB, 21).

(Yaşlı hüthüt kuşu yeni yıl sabahı daha ortalık ağarmadan öttü. Heyecanlanmayın, bakmayın, ürkmeyin, der. Öylece bilin:) (IB, 21).

- Sengrem takı bütmez**ken** ite başladukta ok altı kat tengri yirinte sizingde olurgulug teng(ri)d(em) ordular belgölög boltı (M, 52/19-22).

(Manastır henüz bitmemişken inşaata başlandığı sırada altı katlı tanrılar yerinde sizin için oturacak ilâhî saraylar ortaya çıktı) (M, 52/19-22).

- Burkan kutınga edgü kılınç **kazganur erken** sizingde adrılmaklıg isig koz içinte erüş öküş kata a/ /ndım (M, 90/28-31).

(Burkanlık için iyi ameller işlerken sizden ayrılmanın sıcak közü içinde pek çok defa debelendim) (M, 90/28-31).

- Yme **alkanur erken** köñülümüzni sakınçımızni tengrigerü tutmadımız erser (H, II/251-253).

(Dua ederken gönlümüzü, düşüncemizi tanrıya yöneltmediyse) (H, II/249-258).

- Anıñ arasında bo sav takı keçmez**ken** bir buryuk terkin tavrata kelip elig begke yakın tegip ay ulug elig beg busanu yarlıkamazun, iki tegitler su esen teginür (ABH, 416-420).

(Bu arada bu konuşma daha bitmeden bir kumandan alelacele gelip hükümdara yaklaşır: “Ey büyük hükümdar, üzülmeğin lütfen, iki prens sağ salimdir.”) (ABH, 416-420).

- Ol üdün ol hatunun bir tapıgçı kızı taştın **turur erken** kıyça erter yolkı kişitin tilep takı bulmaz ermiş tep sav eşitdi (ABH, 386-390).

(O esnada o kraliçenin bir hizmetçi kızı dışarıda duruyorken yoldan geçen iki kişiden: “Prens aranıp henüz bulunamamıştır diye söz işitti.”) (ABH, 386-390).

1.7.3 -mAtIn

- Tengri tengrisi burkan körm**etin** ölür men (M, 16/8-10).

(Tanrılar tanrısı burkanı görmeden öleceğim) (M, 16/8-10).

- Sönyeklüğün sünüşüp balıkdukın karaka kaltukın üçün tenri yerinürü baru **umatın** bo yerde erür (H, II/75-80).

(Ezelden beri şeytanlarla savaşır yaralanarak karanlığa karıştığı için gökyüzüne ulaşmadan bu dünyada kaldılar) (H, II/70-86).

1.7.4 -mIştA

- Ol ogul tog**mışta** evinte ptpdi söğüt belgölüg boltı (M, 56/1-2).

(O oğul doğduğu zaman evinde bir ptpdi ağacı zuhur etti) (M, 56/1-2).

- Ögüngüztin adrıl**mışta** sütin emizip igidti (M, 21/24-25).

(Annenizden ayrıldığınızda sütünü emzirip yetiştirdi) (M, 21/24-25).

- Anda monda, maru berü yorıyu bir ulug kamışlıg berk arıgka kirip ötrü anda tıngalı olordılar, tıngalı olorm**ışta** en ulugı tegin iki inilerine inçe tep tedi (ABH, 85-90).

(Oraya buraya, öteye beriye yürüyerek büyük, kamışlı bir ormana girip sonra orada dinlenmek için oturdular. Dinlenmeye oturduklarında en büyük prens iki küçük kardeşine şöyle dedi) (ABH, 85-90).

- Mahasatveniñ tsuyurkayu sözlemiş çın savın teminkeye **körmişte**, torok küçsüz aç barsıg, aç emgekke eğirtip enükin yegeli kılmışın, anın sezindim inimke etözin titti erki mü tep (ABH, 2013, 323-328).

(Ben Mahasattva'nın merhametle söylediği samimi sözünü (ışittim), demincecik gördüğümde (o) zayıf, güçsüz aç kaplanı; açlık eziyeti çekip, yavrusunu yemek üzere olduğunu; onun için şüphelendim kardeşimden (ki kardeşim) vücudunu feda etmiş midir diye) (ABH, 323-328).

- Kuanşi im pusar tip **atamışta** ol kamağ satıgçılar ol kalın erüş yağı yavlahta ozar kurtulurlar (KİP, 55-57).

(Kuanşi İm Pusar'a saygı! diye seslendiklerinde bu bütün satıcılar o kalabalık yol kesicilerden geçer kurtulurlar) (KİP, 55-57).

1.7.5 -sAr

- Alp er oğlu süke barmış sü yerinte erklig sabçı törütmiş ter eviñerü kelser özi atanmış ögrünçülüğ atı yetiglig kelir tir. Ança bilinler edgü ol (IB, 55).

(Yiğit bir adamın oğlu savaşa gitmiş. Savaş alanında kendine güçlü bir sözcü türetmiş, der. Evine doğru gelirken kendisi ünlü ve mutlu, atı da yetkin olarak geliyor, der. Öylece biliniz bu fal iyidir) (IB, 55).

- Muna ertimlig etüzümüz ertip barsar alku ed tavar barça tolپ karılsar alp bulgulug kişi etüzin bulmışım (M, 1/12-16).

(İşte bu fâni vücudumuz göçüp gidince ve bütün mal mülk, hepsi birbirine karışınca bulunması güç insan vücuduna ulaşmış olmama boşuna olacak) (M, 1/12-16).

- Kolti altı yüz tümen yıl ertser bu çambudvip uluş üç türlüğ ulug çoğ yalınka tükellig bolgay (M, 20/5-8).

(Sayısız yıllar geçince bu dünya (çambudvib) üç çeşit büyük ışığa sahip olacak) (M, 20/5-8).

- Tengri yalavaçı burhan tepen edgü kılınçlıg arıg dendar tep kerkünmadimiz erser, Tengri nomın sözleser bilisizin utru üznedimiz erser (H, II/107-112).

(Tanrı habercisi peygamber, sevap sahibi, temiz rahip olduklarına inanmadıysak, onlar tanrının öğretilerini söylediklerinde karşı çıkmadıysak...) (H, II/102-116).

- Söde berü teñrim kertü teñrig arıg nomug bilmetin ukmatın burhanlar arıg dendarlar nomlasar kerkünmetin tertrü yana igideyü tengriçi men nomçı men (H, II/169-174).

(Ezelden beritanrım gerçek tanrıyı temiz öğretiyi tanımadan, anlamadan; peygamberler, temiz râhipler vaaz verdiklerinde onlara inanmayarak aksine yalan söyleyerek “Ben tanrının ve öğretinin vaiziyim.”) (H, II/169-193).

- Ögümüz kanımız bizine utru körüp ayıtsar, biz ikegü negü tep ötünelim sözlelim, ol yeg bolgay (ABH, 350-352).

(Annemiz, babamız bizi görüp sorduklarında biz ikimiz ne diye cevap vereceğiz) (ABH, 350-352).

1.7.6 -GInça

- Tengri burkanning manoçap atlıg kü kelig erdemi küçinte erngek sukıgınça ögte... takuti atlıg kentü pryanıta belgülüg bolu yarlıkadı (M, 4/47-51).

(Tanrı Burkan'ın Manojalpa adlı meşhur zuhur kabiliyeti sayesinde bir parmak hareketi kadar kısa bir zamanda kendisinin... adlı hücrelerinde haşmetle belirdi) (M, 4/47-51).

1.7.7 -DIktA

- Motgalyin arhant anasın kutgaru yarlıkap ikile evriltükte tengri burkanning manoçapatlıg kü kelig erdemi küçinte erngek sukıgınça ögte...(M, 4/45-49).

(Muadgalyayana'nın anasını haşmetle kurtardıktan sonra iki defa dolaştığında tanrı Burkan'ın Manojalpa adlı meşhur zuhur kabiliyeti sayesinde bir parmak hareketi kadar kısa bir zamanda ...) (M, 4/45-49).

- Sengrem takı bütmezken ite başlad**dukta** ok altı kat tengri yirinte sizingde olurgulug teng(ri) d(em) ordular belgülüg boltı (M, 52/19-22).

(Manastır henüz bitmemişken inşaata başlandığı sırada altı katlı tanrılar yerinde sizin için oturacak ilâhî saraylar ortaya çıktı) (M, 52/19-22).

- Bodisatav anı körüp ötrü ediz tagka agtınıp etözin kudi kemişdi; kaçan yerke teg**dükte** Bodisatav yana inçe tep sakındı: (ABH, 268-273).

(Bodhisattva onu görüp, sonra yüksek dağa çıkıp vücudunu aşağıya attı, yere düştüğü zaman Bodhisattva yine şöyle düşündü:.) (ABH, 268-273).

- Kaçan bars öskinte teg**dükte** ötrü ol üdün bo ağır ulug yağız yer altı törlüğün tepredi kabşadı (ABH, 278-280).

(Kaplan yanına geldiği zaman bu ağır büyük kara toprak, altı türlü titredi) (ABH, 278-280).

1.7.8 -U

- Asangılag yolta yorı**u** burkan kutinga edgü kılınç kazganur erken sizingde adrılmaklıg isig koz içinte erüş öküş kata a/ /ndım (M, 90/27-31).

(Sayısız yollarda yürürken, Burkanlık için iyi ameller işlerken sizden ayrılmanın sıcak közü içinde pek çok defa debelendim) (M, 90/27-31).

- Teginig tilep takı bulmaz ermiş tep sav eşidti, ne monı eşid**ü** birle ök ürküp belinlep ötrü ordoka kirip hatunka inçe tep ötünti) (ABH, 389-392).

(“Prens aranıp henüz bulunamamış.” Diye söz işitti. Bunu işitince (hizmetçi kız) korkup hemen saraya girip kraliçeye şöyle arz etti) (ABH, 389-392).

1.7.9 -GAI

- Enüklep yeti kün ertmiş erti, yeti enükleriğe eğirtip kavzatıp açmak suvsamak üze sıkılıp toromış yavrırmış sınımış Etözleri alaırurup küçi küsüni üzölüp unakaya ölgeli yatur erti (ABH, 114-118).

(Yavrulayalı yedi gün geçmişti, yedi yavrusu onu çevreleyerek, açlık ve susuzluktan sıkılıp zayıflamış, bitkin düşmüş vücudu yorulup, gücü/kuvveti tükenmiş, neredeyse ölmek üzere yatıyorlardı) (ABH, 114-118).

- Bo montag osuglug törümiş kücsiremiş alaırurmuş aç bars açmak suvsamak emgekin ertini sıkılıp unakaya ölgeli turur (ABH, 139-142).

(Bu böylesine zayıflamış, bitkin aç kaplan, açlık susuzluk eziyetiyle son derece sıkılıp neredeyse ölmek üzeredir) (ABH, 139-142).

<i>Ek</i>	<i>Kuanşı İm Pısar</i>	<i>Aç Pars Hikâyesi</i>	<i>Huastuanıft</i>	<i>Maytırsimit</i>	<i>İrk Bitig</i>	<i>Toplam</i>	<i>Yüzdelik</i>
<i>-p, -Ip, -pAn</i>	1	2	1	23	-	27	%31,76
<i>-U</i>	-	5	-	1	-	6	%7,06
<i>-kAn</i>	-	2	1	4	2	9	%10,59
<i>-mAtIn</i>	-	-	1	1	-	2	%2,35
<i>-mİştA</i>	1	3	-	5	-	9	%10,59
<i>-sAr</i>	-	1	8	6	1	16	%18,82
<i>-GInçA</i>	-	-	-	1	-	1	%1,18
<i>-DİktA</i>	-	3	-	7	-	10	%11,76
<i>-GAI</i>	-	5	-	-	-	5	%5,88
<i>Toplam</i>	2	21	11	48	3	85	%100
<i>Yüzdelik</i>	%2,35	%24,71	%12,94	%56,47	%3,53	%100	%100

Tablo 6: Zaman İşlevindeki Eklerin Dağılımı

1.8 Şart İşlevi

Daşdemir; Tamladığı cümledeki yargının bağlandığı şartı gösteren **zarf yan cümleleri** cümlede **şart tümleci** (ŞT) olarak yer alır şeklinde açıklar (Daşdemir 2015).

1.8.1 -p, -Ip, -pAn

- Maytrı burkan öngre kisreki ödlerig bilge biligin koduru kolulap şanki toyunka inçe tip yarlıkayur (M, 48/4-7).

(Maytrı Burkan evvelki ve sonraki zamanları, hikmeti ile tamamıyla mülâhaza ettikten sonra rahip Şankha'ya haşmetle şöyle der:) (M, 48/4-7).

- Ol antag ayıg kılınç kılıp ulug tamuglarda togdumuz (M, 69/16-18).

(Bu türlü kötü amelleri işledikten sonra büyük cehennemlerde doğduk) (M, 69/16-18).

- Neçökin bökünki künthe monı teg kergeklig işletgölük yonlaguluk oron tapıp bo Montag yıdıg kergeksiz etözimin sidmiş kemişmiş yin yar teg titip ıdalap bo irinç yarlıg aç barska negülüg umug ınag bolmaz men tep monçulayu sakınıp eçileri birle sözleşgölük kezigin tezigin ertdürüp ol bars üze öñin yarlıkançuçı köñül turgurup iriçkediler tsuyurkadılar (ABH, 167-176).

(Nasıl bugün bunun gerekli, kullanılacak yer bulup, böyle kötü kokan, gereksiz bedeni fırlatılmış tükürük ve sümük gibi bırakıp, bu aç kaplana niçin umut olmayayım, diye bu şekilde düşünüp, ağabeyleri ile konuşma sırasını geçirdikten sonra o kaplana ayrı ayrı merhametli gönül besleyip acıdılar) (ABH, 167-176).

1.8.2 -mİştA

- Tengri tengrisi burkan nırvanka barmışta kin şazanta ulug tusu kıltılar (M, 3/43-46).

(Tanrılar Tanrısı Burkan Nirvana'ya ulaştıktan sonra dine hizmet etmişler) (M, 3/43-46).

1.8.3 -DıktA

- Bu yarlıg yarlıkad**dukta** ol sansız tümen yığılmış kuvrag yadılıp bardılar (M, 19/45-46).

(Bu haşmetli sözü söyledikten sonra bu sayısız toplanmış olan cemaat dağılıp gitti) (M, 19/45-46).

- Ança sav yarlıkad**dukta** yitinçsiz yitiz yağız yir tebreyür (M, 48/22-24).

(Bunca sözleri buyurduktan sonra erişilemeyecek kadar yüksek olan yağız yer titrer) (M, 48/22-24).

- Ol ödün kaltı teñri elig böğü han inçe ay**dukta** ötrü biz dendarlar kamag eltekibodun ertenü ögrünçülüg boltumuz (H, I/52-54).

(O zaman efendim hükümdar Böğü Han buyurduktan sonra biz râhipler ve ülkedeki bütün halk çok mutlu olduk) (H, I/52-62).

- Kaçan anda tegip ilinçü meni işin erdörd**ükte** ötrü ol üç tegitler hua çeçek tüş yemiş evdigeli ataları elig begke ötünüp ayıtıp kaltılar (ABH, 81-85).

(Oraya ulaşıp eğlendikten sonra üç prens çiçek, meyve ve yemiş toplamak için babaları hükümdara rica edip orada kaldılar) (ABH, 81-85).

- Bodisatvniñ kalmış sünöklüg şarırın evdidiler yıgdılar, ulug törlüg törön tokun ağır ayak tapıg udug kıltılar, kaçan tapıg udug kılguluk törösün erdörd**ükte**, ötrü estüp içinde beklediler) (ABH, 521-526).

(Bodhisattva'nın geri kalmış kemiklerini topladılar, büyük bir tören düzenleyip onu uğurladılar, ne zaman ki cenaze törenini tamamladıktan sonra onu bir stupa içinde sakladılar) (ABH, 521-526).

1.8.4 -U

- Ötrü ol üdün ol buryuklar başın tegreki begler ınançlar sogık suv bükürüp yelpigü üze yelpiyü elig begig hatunug neçete ken temin ançakaya ögrendürtiler (ABH, 477-482).

(Sonra o zaman o kumandanlar, çevresindeki vezirler (onlara) soğuk su serpip(onları) yelpazeledikten sonra hükümdarı ve eşini ancak kendilerine getirdiler) (ABH, 477-482).

<i>Ek</i>	<i>Kuanşi İm Pusu</i>	<i>Aç Pars Hikâyesi</i>	<i>Huastuanift</i>	<i>Maytrısımüt</i>	<i>İrk Bitig</i>	<i>Toplam</i>	<i>Yüzdelik</i>
<i>-p, -Ip, -pAn</i>	-	1	-	11	-	12	%52,17
<i>-U</i>	-	1	-	1	-	2	%8,70
<i>-mİştA</i>	-	-	-	1	-	1	%4,35
<i>-DİktA</i>	-	3	1	4	-	8	%34,78
<i>Toplam</i>	-	5	1	17	-	23	%100
<i>Yüzdelik</i>	%0	%21,74	%4,35	%73,91	%0	%100	%100

Tablo 7: Şart İşlevindeki Eklerin Dağılımı

1.9 Tasvirî-fiil İşlevi

Tasvirî-fiil, bir eylemin nasıl yapıldığını yani biçimini, tarzını, niteliğini ifade eden fiil türüdür; genellikle yardımcı fiille veya zarf-fiille kurulmaktadır, biçim fiili de denebilir.

Tasvirî-fiil, bir eylemin biçimini, tarzını veya niteliğini ifade eden fiil türüdür; genellikle yardımcı fiiller veya zarf-fiillerle kurulur ve biçim fiili olarak da adlandırılabilir. Gabain (1988), bu fiillerin mantıki esas fiilden sonra kullanıldığında kendi anlamlarını kaybedip yalnızca tasvirî anlam taşıyabileceğini, birleşik fiillerin hem yüklem hem de vasıflık yönünde işlev görebileceğini belirtir. Eski Uygur Türkçesi eserlerinde yardımcı fiiller olarak *är-* ve *bol-* ile sonradan *tur-* fiilinin kullanımı gözlenmiştir. Banguoğlu (2007) ise tasvir fiillerini -e ve -i zarf-fiillerine belli yarı yardımcı fiiller eklenerek oluşturulan birleşik fiil tabanları olarak tanımlar; burada zarf-fiilin anlamı esastır. Şen (2014), tasvirî-fiilleri zarf-fiil eki almış ana fiile eklenen ve ana fiilin anlamını betimleyen yardımcı fiiller olarak açıklamış, en çok - (X)p ve -U zarf-fiil eklerinin kullanıldığını vurgulamıştır. Timurtaş (2019) ise tasvir fiillerinin -a, -e, -u veya -ü gerundium şekillerine özel fiiller eklenerek

oluşturulduğunu ve bunların devamlılık, çabukluk, yaklaşma veya iktidar anlamı taşıdığını belirtmiştir.

1.9.1 -U

- Togan ügüz kuşu **kuşlayu barmış**. Utru talım kara kuş kopupan barmış tir. Ança bilinler: Edgü ol (IB, 43).

(Bir şahin, su kuşu avlamaya gitmiş. Yırtıcı bir kartal yerinden uçup karşısına çıkmış, der. Öylece biliniz: bu fal iyidir) (IB, 43).

- Eki öküzü bir bukursıka kölmüş. **Kamşayu umatın turur** tir. Ança bilinler yablak ol (IB, 25).

(İki öküzü bir sabana koşmuşlar. Öküzler kımıldayamadan duruyor, der. Öylece biliniz: Bu fal kötüdür) (IB, 25).

- Özlük at öng yirde arıp ongup **туру kalmış**. Tengri küçinge tag üze yol sub körüpen, yiş üze yaş ot körüpen, yorıyu barıpan, sub içipen, yaş yipen ölümde ozmış tir. Ança bilinler: Edgü ol (IB, 17).

(Bir binek atı çölde yorgunluktan ve susuzluktan bitkin halde kalakalmış. Sonra Tanrının inayeti ile dağ üstünde yol ve su görerek, dağ çayırırlarında da taze ot görerek yürüyüp gitmiş; su içip taze ot yiyerek ölümden kurtulmuş, der. Öylece biliniz: bu fal iyidir) (IB, 17).

- Tengri burkanning edgüsin erdemin king alkıg küleyü sözlegülüg ne yime tire yığırak (!) **ayu bireyin** himavanti tagning yingakınta bagirati atlıg ögüz kıdıgınta kapılvastu atlıgküsençig körkle balık bar (M, 13/38-44).

(Tanrı Burkan'ın iyiliğini, faziletini tafsilâtiyle överek söyleyebilecek kadar gücüm kuvvetim yoktu. Ancak bunun hakkında topluca şunu söyleyeyim Himalaya dağı cihetinde Bhagiratha adlı ırmağın kıyısında Kapilavastu adlı şirin ve güzel bir şehir vardır) (M, 13/38-44).

- Yana tirilürler .. neng ant(a) ozu **kurtulu umazlar** .. bu yime bişinç üç ming üç yüz artukı biş otuz bire ulug maharurap atlıg tamu erür (M, 83/48-52).

(Yine dirilirler. Oradan hiç kurtulamazlar bu da beşincisidir. 3325 mil büyüklüğünde Maharaurava adlı bir cehennem vardır) (M, 83/48-52).

- On çahşapatka yeti puşika üç tamgaka nigoşak atın tutar biz, kılınçın **kılu umaz** biz (H, II/357-360).

(On emri, yedi sadakayı, üç nişanı kabul edene nigoşak (mümin) adını veririz (ama biz he zaman onların) yaptıklarını yapamayız) (H, II/331-360).

- Tanrı yeti yimki tüketi **oloru umadımız** erser, bir aykî çahşapatlıg edgüti tüketi artı **toru umadımız** erser, yme çaydanta yimki başak edgüti nomça törece **oloru umadımız** erser, bir yılki yazokumuznu bir biligin köñülte berü boşuyu kolmadımız erser, nece ögsüg kargak boltı erser teñrim amtı yazokda boşunu ötünür biz (H, II/318-330).

(Tanrım yedi yimki törenini gerektiği gibi yapamadıysak, (kutlayamadıysak); bir aylık orucu düzgün bir biçimde, tam olarak tutamadıysak; dahası tören yerinde yimki ayinlerini, orucumuzu dini öğretiye uygun olarak yapamadıysak, inandığımızdan bu yana bir yıl (boyunca) işlediğimiz günahlarımızdan arınmayı(affedilmeyi) dilemediyse; he ne kadar eksik kusurlu yaptıysak; tanrım şimdi günahtan arınmayı dileriz) (H, II/318-330).

- Bodisatav anı körüp ötrü ediz tagka agtınıp etözin kudı kemişdi; kaçan yerke tegdükte Bodisatav yana inçe tep sakındı, inçip bo bars torokı küçsüzi ugrunta anın meni **yegeli umaz** (ABH, 268-273).

(Bodhisattva onu görüp, sonra yüksek dağa çıkıp vücudunu aşağıya attı, yere düştüğü zaman Bodhisattva yine şöyle düşündü: Fakat bu kaplan zayıflığı ve güçsüzlüğünden dolayı beni yiyemez) (ABH, 268-273).

- Yalnız kurug süñökleri ök **toru kaltı**. (Yalnız kuru kemikleri arta kaldı) (ABH, 313).

(Yalnız kuru kemikleri arta kaldı) (ABH, 313).

- Ötrü ol üdün mahasatve bodisatav yorıyu inçe tep sakındı, çak amtı maña ugrayu etözümün isig özümün titgülük ıdalaguluk üd kolu **soka kelti** (ABH, 182-186).

(Sonra o vakit Mahasattva Bodhisattva yürüyerek şöyle düşündü: İşte şimdi tam vücudumu, hayatımı adayacak zaman çıkageldi) (ABH, 182-186).

- Kuanşi im pular atın ursar ol kamag yekler ol kişi tapa kınğırtı yavlak közin **körü umagaylar** anı takı ne timiş kergek kim ol kişig **ölürü usar** (KİP, 32-35).

(Kuanşi İm Pular adını tutsa, o kimseye karşı kızgın ve kötü bakışlarla bakamazlar; nerede kaldı ki bu bütün devler, o kimseyi öldürebilsin veya ona türlü zarar ve ziyan verebilsinler) (KİP, 32-35).

- Takı yime kim kayu tınlığ beglerde ağır yazuklug bolup tutup ölürgeli azu kınagalı sakınsar kılıcı biçgesi kağılı tsun tsun sınar uvşanur neng bat **kılu umaz** kurtulur (KİP, 25-29).

(Ve yine herhangi bir canlı varlık, beylere karşı suç işlese; (onu) tutup öldürmeyi veya (ona) işkence etmeyi tasarlasalar, kılıç, bıçak ve kırbaçları parça parça olur, uflanır; hiç fenalık edemezler; kurtulurlar) (KİP, 25-29).

Ek	Kuanşi İm Pular	Aç Pars Hikâyesi	Huastuanıft	Maytrısimit	İrk Bitig	Toplam	Yüzdelik
-U	29	53	26	157	18	283	%100
Yüzdelik	%10,25	%18,73	%9,19	%55,48	%6,36	%100	%100

Tablo 8: Tasviri-fiil İşlevindeki Eklerin Dağılımı

1.10 Eksik veya Silik Olup İşlevi Belirlenemeyen Zarf-fiil Ekleri

Taranan beş eserde zarf-fiil eki olduğu tespit edilmiş olduğu hâlde eksik veya okunamamasından dolayı bu zarf-fiil eklerinin işlevleri tespit edilememiştir.

1.10.1 -U

- ... -kl/ /... belgüsi **körü** ... -/ / e körki inçip ... yir suvdaki tınlıklar... (M, 38/30-34).
(... alâmeti görüp ... şekli fakat ... dünyadaki yaratıkları ...)(M, 38/30-34).
- ... - inça sınay yarlıkap tonsuz çuba ... - /ŋ olarnı birle katılu yorıyu ... yarlıkadı (M, 60/17-19).

(... haşmetle tecrübe edip elbisesiz ... bunlar ile birlikte karışıp durur... buyurdu) (M, 60/17-19).

1.10.2 -p, -Ip, - pAn

- ... öñi kiter**ip** antag osuglug ürük amal tünün.../ (M, 26/7-9).

(... uzaklaştırıp böyle sâkin bir gecede...)(M, 26/7-9).

- ... üçün etüzlüg... bir**ip** nom satgın...(M, 26/24-25).

(... için vücutlu... verip din satın...) (M, 26/24-25).

- Yme birök kim [nom]ka ermegürser yazok kılsar kun edgü boşgut boşgur**up** ... lar kim bolur erti ... (H, I/93-96).

(Her on kişinin başına bir kişi koydu ve bunları (diğer insanları) sevaplara ... özendirmesi (dini yayması) için görevlendirdi. (Bu görevliler) ihmalkâr olup (dinî öğretiyi doğru uygulamayanlar), günah işleyenlere güzel nasihat verip...) (H, I/79-96).

- Sansız tümen tınlıklar ... emgenser ol emgekinte kuanşı im pusarka umug ımag tut**up**...(KİP, 9-10a).

(Sayısız canlı varlıklar [bulunsa ve] ızdırap çekip, o acıları içinde Kuanşı İm Pusar'a sığınıp ...)(KİP, 9-10a).

- Ol ... klp ödün kolulasar bilgülg ermez kolti sanınca burkanlarka tapın**ıp** ... (KİP, 178-179).

(Daha derindir. Sayısız burkanlara tapınıp ... (canlı varlıklar için) ant içip rahmet dilediği devirleri saysalar, sonuç kavranamaz) (KİP, 178-179).

1.10.3 -GInça

- ... t/ / / **gınça** kitumati balık teñri yiti kat altunun kümişin (vayturin) sapririn itiglig balık kentleri bolur... (M, 29/1-5).

(... Ketumati şehri tanrı ... yedi kat altın, gümüş (vaidurya) ve Sphatika ile mücehhez şehirleri vardır) (M, 29/1-5).

1.10.4 -(y)A

- ... -ler ... bıç**a** / / / -... erksinü turur (M, 71/6-7).

(... biçerek... hâkimiyet elde ederler) (M, 71/6-7).

- ... yumgaklarıg bu**z**a butarlayu / / -... -ileri örtlüg temirliğ... (M, 67/9-10).

(... yumakları bozarak, parçalayarak... alevli demirli...)(M, 67/9-10).

1.10.5 -mAtIn

- ... -iğizler tip yala- ... **umadın** ezrua ... kodı inip...(M, 57/36-38).

(... diye ... muktedir olmaksızın İndra ... aşağı inip...)(M, 2019, 57/36-38).

- ...biz yine alku eriglerin ötlerin **almadın**...kılıkımızın tükel ...(M, 67/29-31).

(... biz yine bütün nasihatlerini, takdirlerini almadan ... kılığımızı mükemmel ...) (M, 57/36-38).

1.10.6 -kAn

- ... amtı kılmış edgü kılınçımka sevinçlig ögrünçülüğ ereyin bu savag sözleyür **erken** ... (M, 10/17-20).

(... şimdi bu yaptığım iyi amelden dolayı sevinçli ve neşeli olmak istiyorum bu sözleri söylerken ...) (M, 10/17-20).

Ek	Kuanşı İm Pusar	Aç Pars Hikâyesi	Huastuanift	Maytrısimit	İrk Bitig	Toplam	Yüzdelik
-p, -Ip, -pAn	3	-	1	92	-	96	%64,43
-U	-	-	-	43	-	43	%28,86
-kAn	-	-	-	1	-	1	%0,67
-mAtIn	-	-	-	3	-	3	%2,01
-(y)A	-	-	-	5	-	5	%3,36
-GInçA	-	-	-	1	-	1	%0,67
Toplam	3	-	1	145	-	149	%100

<i>Yüzdelik</i>	%2,01	%0	%0,67	%97,32	%0	%100	%100
-----------------	--------------	-----------	--------------	---------------	-----------	-------------	-------------

Tablo 9: İşlevi Belirlenemeyen Eklerin Dağılımı

1.11 Zarf-Fiil Eklerinin Eserlere Göre İşlevsel Dağılımları

1.11.1 Aç Pars Hikâyesi

<i>EK</i>	<i>İŞLEV</i>								<i>Yüzdelik</i>
	<i>Hâl</i>	<i>Bağlama</i>	<i>Sebep</i>	<i>Sınırlan dırma</i>	<i>Şart</i>	<i>Zaman</i>	<i>Tasviri Fiil</i>	<i>Top lam</i>	
<i>-U</i>	14	21	-	-	1	5	53	94	%28,06
<i>-p, -Ip, -pAn</i>	89	105	9	1	1	2	-	207	%61,79
<i>-DiktA</i>	-	-	-	-	3	3	-	6	%1,79
<i>-GAlI</i>	-	-	8	1	-	5	-	14	%4,18
<i>-sAr</i>	-	-	-	-	-	1	-	1	%0,30
<i>-(y)A</i>	1	1	-	-	-	-	-	2	%0,60
<i>-mİştA</i>	-	-	-	-	-	3	-	3	%0,90
<i>-mAtIn</i>	2	-	-	-	-	-	-	2	%0,60
<i>-kAn</i>	-	4	-	-	-	2	-	6	%1,79
Toplam	106	131	17	2	5	21	53	335	%100
Yüzdelik	%31,64	%39,10	%5,07	%0,60	%1,49	%6,27	%15,82	%100	%100

Tablo 10: Aç Pars Hikâyesi İşlev Dağılımı

1.11.2 Kuanşi İm Puser

<i>EK</i>	<i>İŞLEV</i>							<i>Yüzdelik</i>
	<i>Hâl</i>	<i>Bağlama</i>	<i>Sebep</i>	<i>Zaman</i>	<i>Tasviri Fiil</i>	<i>Eksik Silik</i>	<i>Toplam</i>	
<i>-U</i>	58	17	-	-	29	-	104	%60,12
<i>-p, -Ip, -pAn</i>	29	20	-	1	-	3	53	%30,64

-GAlI	-	8	5	-	-	-	13	%7,51
-(y)A	1	1	-	-	-	-	2	%1,16
-mİştA	-	-	-	1	-	-	1	%0,58
Toplam	88	46	5	2	29	3	173	%100
Yüzdelik	%50,87	%26,59	%2,89	%1,16	%16,76	%1,73	%100	%100

Tablo 11: Kuanşi İm Puser İşlev Dağılımı

1.11.3 Maytrısimit

EK	İŞLEV								Toplam	Yüzdelik
	Hâl	Bağlama	Sebep	Sınırlandırma	Şart	Zaman	Tasviri Fiil	Eksik Silik		
-U	172	63	3	1	1	1	157	43	441	%33,87
-p, -İp, -pAn	261	296	49	-	11	23	-	92	732	%56,22
-DIktA	-	-	-	-	4	7	-	-	11	%0,85
-GAlI	-	19	27	-	-	-	-	-	46	%3,53
-sAr	-	-	-	-	-	6	-	-	6	%0,46
-GInçA	-	-	-	3	-	1	-	1	5	%0,38
-(y)A	26	3	1	-	-	-	-	5	35	%2,69
-mİştA	-	-	1	3	1	5	-	-	10	%0,77
-mAtİn	6	-	1	-	-	1	-	3	11	%0,85
-kAn	-	-	-	-	-	4	-	1	5	%0,38
Toplam	465	381	82	7	17	48	157	145	1302	%100
Yüzdelik	%35,71	%29,26	%6,30	%0,54	%1,31	%3,69	%12,06	%11,14	%100	%100

Tablo 12: Maytrısimit İşlev Dağılımı

1.11.4 Huastuanift

İŞLEV										
EK	Hâl	Bağlama	Sebep	Sınırlandırma	Şart	Zaman	Tasviri Fiil	Eksik Silik	Toplam	Yüzdelik
-U	11	8	7	-	-	-	26	-	53	%38,13
-p,-Ip,-pAn	9	28	15	-	-	1	-	1	54	%38,85
-DIktA	-	-	1	2	1	-	-	-	4	%2,88
-GAII	-	-	5	-	-	-	-	-	5	%3,60
-sAr	-	-	-	-	-	8	-	-	8	%5,76
-(y)A	-	-	1	-	-	-	-	-	1	%0,72
-mAtIn	10	-	1	-	-	1	-	-	12	%8,63
-GInçA	-	1	-	1	-	-	-	-	2	%1,44
-kAn	-	-	-	-	-	1	-	-	1	%0,72
Toplam	30	37	30	3	1	11	26	1	139	%100
Yüzdelik	%21,58	%26,62	%21,58	%2,16	%0,72	%7,91	%18,71	%0,72	%100	%100

Tablo 13: Huastuanift İşlev Dağılımı

1.11.5 Irk Bitig

İŞLEV								
EK	Hâl	Bağlama	Sebep	Sınırlandırma	Zaman	Tasviri Fiil	Toplam	Yüzdelik
-U	20	2	4	-	-	18	44	%44,44
-p, -Ip, -pAn	23	7	12	-	-	-	42	%42,42
-sAr	-	-	-	-	1	-	1	%1,01
-(y)A	3	-	-	-	-	-	3	%3,03
-mAtIn	6	-	-	-	-	-	6	%6,06
-GInçA	-	-	-	1	-	-	1	%1,01

-kAn	-	-	-	-	2	-	2	%2,02
Toplam	52	9	16	1	3	18	99	%100
Yüzdelik	%52,53	%9,09	%16,16	%1,01	%3,03	%18,18	%100	%100

Tablo 14: *Irk Bitig İşlev Dağılımı*

1.11.6 Genel Tablo

EK	Hâl	Bağla ma	Sebep	Sınırlan dırma	Şart	Zaman	Tasviri Fiil	Eksik Silik	Toplam	Yüzdelik
-U	275	112	14	1	2	6	283	43	736	%35,92
-p, -Ip, -pAn	411	456	85	1	12	27	-	96	1088	%53,09
-DIktA	-	-	1	2	8	10	-	-	21	%1,03
-GAll	-	27	45	1	-	5	-	-	78	%3,81
-sAr	-	-	-	-	-	16	-	-	16	%0,78
-GInçA	-	1	-	5	-	1	-	1	8	%0,39
-(y)A	31	5	2	-	-	-	-	5	43	%2,10
-mİştA	-	-	1	3	1	9	-	-	14	%0,68
-mAtIn	24	-	2	-	-	2	-	3	31	%1,51
-kAn	-	4	-	-	-	9	-	1	14	%0,68
Toplam	741	605	150	13	23	85	283	149	2049	%100
Yüzdelik	%36,16	%29,53	%7,32	%0,63	%1,12	%4,15	%13,81	%7,27	%100	%100

Tablo 15: *Genel İşlev Dağılımı*

Yapılan çalışmada, yukarıda verilen tablolardaki zarf-fiil eklerinin eserlere göre işlevsel dağılımları şu şekilde yorumlanabilir: **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki *Maytrısimit*'te 296 defa bağlama işlevinde en çok kullanılan ektir. Diğer eserlerde ise sırasıyla; *Aç Pars Hikâyesi*'nde 105, *Huastuanift*'te 28, *Kuanşi İm Puser*'da 20, *Irk*

Bitig'de 7 kez bağlama işlevinde yer almıştır. İncelenen eserlerde toplamda 456 defa **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki bağlama işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hâl işlevinde ise **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki en çok 261 defa yine *Maytrisimit*'te geçmektedir. Sırasıyla; *Aç Pars Hikâyesi*'nde 89, *Kuanşi İm Puser*'da 29, *Irk Bitig*'de 23, hâl işlevinde kullanılmıştır. İncelenen eserlerde toplam 411 defa **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki hâl işlevinde kullanıldığı belirlenmiştir.

Sebeup işlevinde ise **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki en çok 49 defa *Maytrisimit*'te görölmektedir. Diğer eserlerde sırasıyla; *Huastuanift*'te 15, *Irk Bitig*'de 12, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 9, *Kuanşi İm Puser*'da ise bu ekin sebeup işlevi tespit edilmemiştir. İncelenen eserlerde toplam 85 defa **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki sebeup işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Zaman işlevinde ise **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki en çok 23 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir. Diğer eserlerde sırasıyla; *Aç Pars Hikâyesi*'nde 2, *Kuanşi İm Puser* ve *Huastuanift*'te 1, *Irk Bitig*'de ise bu ekin zaman işlevinde kullanımı tespit edilmemiştir. İncelenen eserlerde toplam 27 defa **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

Şart işlevinde ise **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki, en çok 11 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir, *Aç Pars Hikâyesi*'nde ise 1 defa geçer diğer eserlerde ise bu ekin şart işlevine rastlanmamıştır. İncelenen eserlerde toplam 12 defa **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki şart işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

Sınırlandırma işlevinde ise **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki, 1 defa *Aç Pars Hikâyesi*'nde kullanımına rastlanılmıştır, diğer eserlerde ise bu ekin bu işlevde kullanımına rastlanılmamıştır. İncelenen eserlerde toplam 1 defa **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

Kısaca, **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki en çok bağlama işlevinde kullanıldığı tespit edilmekle birlikte sırasıyla; hâl, sebeup, zaman, şart ve sınırlandırma işlevlerinde kullanılmıştır.

-p, -Ip, -pAn zarf-fiil eki incelenen eserlerde *Maytrisimit*'te 640, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 207, *Huastuanift*'te 53, *Kuanşi İm Puser*'da 50, *Irk Bitig*'de 42 defa

geçmektedir. Bu çalışma kapsamında en çok rastlanan toplam 992 defa **-p, -Ip, -pAn** zarf-fiil eki kullanımı tespit edilmiştir.

Çalışmada, **-U** zarf-fiil eki *Maytrisimit*'te 172 defa hâl işlevinde en çok kullanılan ektir. Sırasıyla; *Kuanşi İm Puser*'da 58, *Irk Bitig*'de 20, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 14, *Huastuanift*'te 11 kez bu ekin hâl işlevinde kullanıldığı görülmektedir. İncelenen eserlerde toplam 275 defa **-U** zarf-fiil eki hâl işlevinde kullanılmıştır.

Tasvirî-fiil işlevinde ise **-U** zarf-fiil eki *Maytrisimit*'te 157 defa ile en fazla kullanılan ektir. Bu işlevde en çok kullanılan diğer eserler ise sırasıyla; *Aç Pars Hikâyesi*'nde 53, *Kuanşi İm Puser*'da 29, *Huastuanift*'te 26, *Irk Bitig*'de 18 defa bu işlevde kullanılmıştır. Bu ek, İncelenen eserlerde toplam 283 kullanım ile tasvirî-fiil işlevinde önemli bir yer tuttuğu tespit edilmiştir.

Bağlama işlevinde ise **-U** zarf-fiil eki *Maytrisimit*'te 63 defa bağlama işlevinde en çok kullanılan ektir. Sırasıyla; *Aç Pars Hikâyesi*'nde 21, *Kuanşi İm Puser*'da 17, *Huastuanift*'te 9, *Irk Bitig*'de 2 defa bağlama işlevinde kullanımı tespit edilmiştir. İncelenen eserlerde toplam 112 defa **-U** zarf-fiil eki bağlama işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sebeup işlevinde ise **-U** zarf-fiil eki *Huastuanift*'te 7 defa en sık kullanılan ektir. Sırasıyla; *Irk Bitig*'de 4, *Maytrisimit*'te 3 defa kullanımına rastlanmakla birlikte *Aç Pars Hikâyesi* ve *Kuanşi İm Puser*'da bu ekin sebeup işlevine kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen eserlerde toplam 14 defa **-U** zarf-fiil eki sebeup işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Zaman işlevinde ise **-U** zarf-fiil eki *Aç Pars Hikâyesi*'nde 5 defa en çok kullanılan ektir. *Maytrisimit*'te 1 defa kullanımına rastlanmakla birlikte; *Irk Bitig*'de, *Huastuanift*'te ve *Kuanşi İm Puser*'da bu işleve rastlanmamıştır. İncelenen eserlerde toplam 6 defa **-U** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şart işlevinde ise **-U** zarf-fiil eki *Aç Pars Hikâyesi*'nde ve *Maytrisimit*'te birer defa kullanılmıştır. *Irk Bitig*, *Huastuanift* ve *Kuanşi İm Puser*'da bu ekin, şart

işlevine rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 2 defa **-U** zarf-fiil eki şart işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

Sınırlandırma işlevinde ise **-U** zarf-fiil eki *Maytrisimit*'te 1 defa kullanılmıştır. *Aç Pars Hikâyesi*, *Irk Bitig*, *Huastuanift* ve *Kuanşi İm Puser*'da bu ekin sınırlandırma işlevine rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 1 defa **-U** zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

Kısaca, **-U** zarf-fiil eki en çok tasvirî-fiil işlevinde kullanıldığı tespit edilmekle birlikte sırasıyla; hâl, bağlama, sebep, zaman, şart ve sınırlandırma işlevlerinde kullanılmıştır.

-U zarf-fiil eki incelenen eserlerde *Maytrisimit*'te 398, *Kuanşi İm Puser*'da 104, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 94, *Huastuanift*'te 53, *Irk Bitig*'de 44 defa geçmektedir. Bu çalışmada en çok rastlanan ikinci ek olup toplam 693 defa kullanım tespit edilmiştir. Bu sayıya eksik veya silik olan ekler dahil edilmemiştir.

-DiktA zarf-fiil eki zaman işlevinde en çok 7 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir; *Aç Pars Hikâyesi*'nde ise 3 defa görülmektedir. Diğer eserlerde bu işlevde kullanımı tespit edilmemiştir. İncelenen bu eserlerde toplam 10 defa **-DiktA** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

-DiktA zarf-fiil eki şart işlevinde en çok *Maytrisimit*'te 4 defa kullanılmıştır. *Aç Pars Hikâyesi*'nde 3, *Huastuanift*'te 1 defa geçmekte; diğer eserlerde bu işlev kullanımı gözlenmemiştir. İncelenen bu eserlerde toplam 8 defa **-DiktA** zarf-fiil eki şart işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-DiktA zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde *Huastuanift*'te 2 defa geçmektedir; diğer eserlerde bu işlev kullanımı görülmemektedir. İncelenen bu eserlerde toplam 2 defa **-DiktA** zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde kullanıldığı belirlenmiştir.

-DiktA zarf-fiil eki sebep işlevinde *Huastuanift*'te 1 defa geçmektedir; diğer eserlerde bu işlev kullanımına rastlanmamaktadır. İncelenen bu eserlerde toplam 1 defa **-DiktA** zarf-fiil eki sebep işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-**DİktA** zarf-fiil eki incelenen eserlerde *Maytrisimit*'te 11, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 6, *Huastuanift*'te 4 defa geçmektedir; *Irk Bitig*'de ve *Kuanşi İm Puser*'da bu ekin zarf-fiil kullanımına rastlanmamıştır. Bu çalışmada toplam 21 defa -**DİktA** zarf-fiil eki kullanımı tespit edilmiştir.

-**GAlI** zarf-fiil eki sebep işlevinde en çok 27 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir. Sırasıyla; *Aç Pars Hikâyesi*'nde 8, *Huastuanift*'te 5, *Kuanşi İm Puser*'da 5 defa geçmektedir; *Irk Bitig*'de ise sebep işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 45 defa -**GAlI** zarf-fiil eki sebep işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-**GAlI** zarf-fiil eki bağlama işlevinde en çok 19 defa *Maytrisimit*'te, *Kuanşi İm Puser*'da 8 defa geçmektedir; diğer eserlerde bu işlevde kullanımı tespit edilmemiştir. İncelenen bu eserlerde toplam 27 defa -**GAlI** zarf-fiil eki bağlama işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-**GAlI** zarf-fiil eki zaman işlevinde *Aç Pars Hikâyesi*'nde 5 defa geçmektedir; diğer eserlerde kullanımı tespit edilmemiştir. İncelenen bu eserlerde toplam 5 defa -**GAlI** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-**GAlI** zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde *Aç Pars Hikâyesi*'nde 1 defa geçmektedir; diğer eserlerde ise kullanımı tespit edilmemiştir. İncelenen bu eserlerde toplam 1 defa -**GAlI** zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-**GAlI** zarf-fiil eki incelenen eserlerde *Maytrisimit*'te 46, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 14, *Kuanşi İm Puser*'da 13, *Huastuanift*'te 5 defa geçmektedir; *Irk Bitig*'de bu ekin zarf-fiil kullanımına rastlanmamıştır. Bu çalışmada toplam 78 defa -**GAlI** zarf-fiil eki kullanımı tespit edilmiştir.

-**sAr** zarf-fiil eki zaman işlevinde en çok 8 defa *Huastuanift*'te geçmektedir. Sırasıyla; 6 defa *Maytrisimit*'te, *Aç Pars Hikâyesi*'nde ve *Irk Bitig*'de birer defa geçmektedir. *Kuanşi İm Puser*'da ise bu ekin zaman işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 16 defa -**sAr** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-(y)A zarf-fiil eki hâl işlevinde en çok 26 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir. Sırasıyla; *Irk Bitig*'de 3, *Aç Pars Hikâyesi*'nde ve *Kuanşi İm Puser*'da ise birer defa geçmektedir. *Huastuanift*'te bu ekin hâl işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 31 defa -(y)A zarf-fiil eki hâl işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-(y)A zarf-fiil eki bağlama işlevinde en çok 3 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir, *Aç Pars Hikâyesi*'nde ve *Kuanşi İm Puser*'da ise birer defa geçmektedir; *Irk Bitig*'de ve *Huastuanift*'te bu ekin bağlama işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 5 defa -(y)A zarf-fiil eki bağlama işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-(y)A zarf-fiil eki sebep işlevinde birer defa *Maytrisimit*'te ve *Huastuanift*'te geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin sebep işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 2 defa -(y)A zarf-fiil eki sebep işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-(y)A zarf-fiil eki incelenen eserlerde, *Maytrisimit*'te 30, *Irk Bitig*'de 3, *Aç Pars Hikâyesi*'nde ve *Kuanşi İm Puser*'da 2, *Huastuanift*'te 1 defa geçmektedir. Bu çalışmada -(y)A zarf-fiil eki toplam 38 defa gözlenmiştir.

-mAtIn zarf-fiil eki, hâl işlevinde en çok 10 defa *Huastuanift*'te geçmektedir, sırasıyla *Irk Bitig*'de ve *Maytrisimit*'te 6, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 2 ise defa geçmektedir; *Kuanşi İm Puser*'da bu ekin hâl işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 24 defa -mAtIn zarf-fiil eki hâl işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-mAtIn zarf-fiil eki sebep işlevinde birer defa *Huastuanift*'te ve *Maytrisimit*'te geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin sebep işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 2 defa -mAtIn zarf-fiil eki sebep işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-mAtIn zarf-fiil eki zaman işlevinde birer defa *Huastuanift*'te ve *Maytrisimit*'te geçmektedir, diğer eserlerde bu ekin zaman işlevinde kullanımına rastlanmamıştır.

İncelenen bu eserlerde toplam 2 defa **-mAtIn** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-mAtIn zarf-fiil eki incelenen eserlerde *Huastuanift*'te 12, *Maytrisimit*'te 8, *Irk Bitig*'de 6, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 2 defa geçmektedir; *Kuanşi İm Puser*'da ise bu ekin zarf-fiil kullanımına rastlanmamıştır. Bu çalışmada **-mAtIn** zarf-fiil eki toplam 28 defa gözlenmiştir.

-mİştA zarf-fiil eki zaman işlevinde en çok 5 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 3, *Kuanşi İm Puser*'da ise 1 defa geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin zaman işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 9 defa **-mİştA** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-mİştA zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde 3 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin sınırlandırma işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 3 defa **-mİştA** zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-mİştA zarf-fiil eki şart işlevinde 1 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin şart işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 1 defa **-mİştA** zarf-fiil eki şart işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-mİştA zarf-fiil eki sebep işlevinde 1 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin sebep işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 1 defa **-mİştA** zarf-fiil eki sebep işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-mİştA zarf-fiil eki incelenen eserlerde, *Maytrisimit*'te 10, *Aç Pars Hikâyesi*'nde 3, *Kuanşi İm Puser*'da ise 1 defa rastlanmaktadır; *Huastuanift*'te ve *Irk Bitig*'de ise bu ekin zarf-fiil kullanımına rastlanmamıştır. Bu çalışmada **-mİştA** zarf-fiil eki toplam 14 defa tespit edilmiştir.

-kAn zarf-fiil eki zaman işlevinde en çok 4 defa *Maytrisimit*'te geçmektedir; diğer eserlerde ise sırasıyla *Aç Pars Hikâyesi*'nde ve *Irk Bitig*'de 2, *Huastuanift*'te 1 defa rastlanmaktadır; *Kuanşi İm Puser*'da ise bu ekin zaman işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 9 defa **-kAn** zarf-fiil eki zaman işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-kAn zarf-fiil eki bağlama işlevinde 4 defa *Aç Pars Hikâyesi*’nde geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin bağlama işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 4 defa **-kAn** zarf-fiil eki bağlama işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-kAn zarf-fiil eki incelenen eserlerde *Aç Pars Hikâyesi*’nde 6, *Maytrisimit*’te 4, *Irk Bitig*’de 2, *Huastuanift*’te 1 defa geçmektedir. *Kuanşi İm Puser*’da ise bu ekin zarf-fiil kullanımına rastlanmamıştır. Bu çalışmada **-kAn** zarf-fiil eki toplam 13 defa gözlenmiştir.

-GInçA zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde en çok 3 defa *Maytrisimit*’te geçmektedir, *Huastuanift*’te ve *Irk Bitig*’de birer defa geçmektedir; *Kuanşi İm Puser*’da ve *Aç Pars Hikâyesi*’nde bu ekin sınırlandırma işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde toplam 5 defa **-GInçA** zarf-fiil eki sınırlandırma işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-GInçA zarf-fiil eki bağlama işlevinde 1 defa *Huastuanift*’te geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin bağlama işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde **-GInçA** zarf-fiil eki toplam 1 defa bağlama işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-GInçA zarf-fiil eki zaman işlevinde 1 defa *Maytrisimit*’te geçmektedir; diğer eserlerde bu ekin zaman işlevinde kullanımına rastlanmamıştır. İncelenen bu eserlerde **-GInçA** zarf-fiil eki toplam 1 defa zaman işlevinde kullanımı tespit edilmiştir.

-GInçA zarf-fiil eki incelenen eserlerde *Maytrisimit*’te 4, *Huastuanift*’te 2, *Irk Bitig*’de 1 defa geçmektedir; *Kuanşi İm Puser*’da ve *Aç Pars Hikâyesi*’nde bu ekin zarf-fiil kullanımına rastlanmamıştır. Bu çalışmada **-GInçA** zarf-fiil eki toplam 7 defa gözlenmiştir.

Genel olarak ise, İncelenen eserlerde **-p**, **-Ip**, **-pAn** zarf-fiil eki en fazla bağlama işlevinde *Maytrisimit*’te, *Aç Pars Hikâyesi*’nde ve *Huastuanift*’te geçmektedir. *Irk Bitig* ve *Kuanşi İm Puser*’da bu ekin en fazla hâl (durum) işlevinde kullanıldığı görülür. **-U** zarf-fiil eki en çok hâl (durum) işlevinde *Maytrisimit* ve *Kuanşi İm*

Pusar’da geçerken; *Irk Bitig*, *Huastuanift* ve *Aç Pars Hikâyesi*’nde ise en fazla tasvirî-fiil işlevinde kullanıldığı görülür. **-GAlI** zarf-fiil eki en fazla sebep işlevinde *Maytrısimit*, *Huastuanift* ve *Aç Pars Hikâyesi*’nde kullanılırken; *Kuanşi İm Pusar*’da bağlama işlevinde, *Irk Bitig*’de ise zarf-fiil olarak hiç kullanılmamıştır. **-(y)A** zarf-fiil eki en fazla hâl (durum) işlevinde *Irk Bitig* ve *Maytrısimit*’te kullanılırken; *Huastuanift*’te sebep işlevinde; *Kuanşi İm Pusar* ve *Aç Pars Hikâyesi*’nde ise eşit sayıda hem bağlama hem hâl (durum) işlevinde yer almaktadır. **-mAtIn** zarf-fiil eki en fazla hâl (durum) işlevinde *Maytrısimit*, *Huastuanift*, *Irk Bitig* ve *Aç Pars Hikâyesi*’nde kullanılmış; *Kuanşi İm Pusar*’da ise hiç görülmemiştir. **-DIktA** zarf-fiil eki ise en fazla zaman işlevinde *Maytrısimit*’te kullanılmıştır. *Huastuanift*’te sınırlandırma işlevinde; *Aç Pars Hikâyesi*’nde ise eşit sayıda hem şart hem zaman işlevinde; *Kuanşi İm Pusar* ve *Irk Bitig*’de bu ek zarf-fiil olarak hiç kullanılmamıştır. **-sAr** zarf-fiil ekine *Kuanşi İm Pusar*’da hiç rastlanmazken incelenen diğer dört eserin tamamında sadece zaman işlevinde kullanılmış; zarf-fiilin başka hiçbir işlevinde kullanılmamıştır. **-mIstA** zarf-fiil eki en çok zaman işlevinde *Maytrısimit*, *Kuanşi İm Pusar* ve *Aç Pars Hikâyesi*’nde kullanılırken; *Huastuanift* ve *Irk Bitig*’de bu ek zarf-fiil olarak hiç kullanılmamıştır. **-kAn** zarf-fiil eki en çok zaman işlevinde *Irk Bitig*, *Huastuanift*, *Maytrısimit*’te kullanılırken; *Aç Pars Hikâyesi*’nde bağlama işlevinde kullanılmış; *Kuanşi İm Pusar*’da ve *Irk Bitig*’de bu ek zarf-fiil olarak hiç görülmemiştir. **-GInçA** zarf-fiil en çok sınırlandırma işlevinde *Maytrısimit* ve *Irk Bitig*’de kullanılmış; *Huastuanift*’te ise eşit sayıda hem bağlama hem sınırlandırma işlevinde kullanılmıştır. *Aç Pars Hikâyesi*’nde ve *Kuanşi İm Pusar*’da bu ek zarf-fiil olarak hiç kullanılmamıştır.

Diğer bir ifadeyle, incelenen eserlerde **-p**, **-Ip**, **-pAn** zarf-fiil eki bağlama işlevinde (456 defa), hâl (durum) işlevinde (411 defa), sebep işlevinde (85 defa), şart işlevinde (12), zaman işlevinde (27 defa) en çok kullanılan ektir. Tasvirî-fiil eki olarak ise **-U** zarf-fiil eki (283 defa) kullanılmıştır. Sınırlandırma işlevinde en çok (5 defa) **-GInçA** zarf-fiil ekinin kullanıldığı görülmektedir.

En fazla zarf-fiil çeşidi 9 defa zaman işlevinde, sebep işlevinde 7, bağlama ve sınırlandırma işlevlerinde 6, hâl ve şart işlevlerinde ise 4 farklı zarf-fiil ekine rastlanmıştır. Eser bazında ise; en fazla zarf-fiil çeşidi 10 adet *Maytrısimit*’te

geçmektedir. Aç Pars Hikâyesi'nde ve Huastuanift'te 9, Irk Bitig'de 7, Kuanşi İm Puser'da ise 5 farklı zarf-fiil ekine; toplamda ise 10 farklı zarf-fiil çeşidine rastlanmaktadır.

İncelenen eserlerde, zarf-fiiller 741 defa en çok hâl (durum) işlevinde kullanılmıştır, bağlama işlevinde 605, tasvirî-fiil işlevinde 283, sebep işlevinde 150, zaman işlevinde 85, şart işlevinde 23, sınırlandırma işlevinde 13; toplam ise 1900 adet zarf-fiil ve işlevi tespit edilmiştir, işlevi tespit edilemeyen eksik olan ise 149 adet zarf-fiildir. Toplam 2049 zarf-fiil eki tespit edilmiştir.

V. SONUÇ

1. Genel Değerlendirme

Bu çalışma, Eski Uygur Türkçesi dönemine ait beş temel eserde yer alan zarf-fiil eklerinin biçimsel ve işlevsel özelliklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda, söz konusu dönemde zarf-fiil eklerinin yalnızca biçimsel bir unsur olmadığı; anlam, görev ve bağlam açısından oldukça çeşitli kullanımlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, Eski Türkçenin zengin ve esnek bir dil yapısına sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Genel işlev dağılımı incelendiğinde, zarf-fiil eklerinin en yoğun biçimde hâl (durum) işlevinde kullanıldığı görülmektedir. Hâl işlevinin toplam kullanım içindeki oranı %36,16'dır. Bu bulgu, zarf-fiil eklerinin cümle içinde eylemin gerçekleşme biçimini, tarzını ya da durumunu ifade etme görevini büyük ölçüde üstlendiğini göstermektedir. Hâl işlevini %29,53 oranıyla bağlama işlevi izlemektedir. Bağlama işlevinin bu denli yüksek bir orana sahip olması, zarf-fiillerin cümleler arası anlam ilişkisi kurma ve anlatı bütünlüğünü sağlama açısından önemli bir işleve sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Sebep işlevi %7,32 oranıyla üçüncü sırada yer almakta, bu işlevi %4,15 oranıyla zaman işlevi takip etmektedir. Sebep ve zaman işlevlerinin, hâl ve bağlama işlevlerine kıyasla daha düşük oranlarda kullanılması, bu işlevlerin metinlerde daha sınırlı bağlamlarda tercih edildiğini göstermektedir. Şart (%1,12) ve sınırlandırma (%0,63) işlevlerinin ise oldukça düşük oranlarda temsil edildiği görülmektedir. Buna karşılık tasviri-fiil işlevi %13,81 oranıyla dikkat çekici bir paya sahiptir. Ayrıca işlevi açık biçimde belirlenemeyen ya da eksik/silik olarak değerlendirilen kullanımların toplam oranı %7,27 olarak tespit edilmiştir.

Zarf-fiil ekleri açısından genel dağılım değerlendirildiğinde, -p, -Ip, -pAn ek grubunun %53,09'luk oranla açık ara en sık kullanılan ek grubu olduğu görülmektedir. Bu ek grubunun yüksek kullanım oranı, farklı işlevlerde kullanılabilme esnekliğine sahip olmasıyla ilişkilendirilebilir. -U eki ise %35,92 oranıyla ikinci sırada yer almakta ve özellikle hâl ile tasviri-fiil işlevlerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer eklerin kullanım oranlarının görece düşük olduğu; -GAlI

(%3,81), -(y)A (%2,10), -mAtIn (%1,51) ve -DIktA (%1,03) eklerinin sınırlı düzeyde kullanıldığı belirlenmiştir. -sAr, -kAn, -mİştA ve -GİnçA eklerinin ise %1'in altında kalan oranlarla metinlerde yer aldığı görülmektedir.

Eserler bazında yapılan değerlendirmelerde, Maytrısimit'in toplam zarf-fiil kullanımını bakımından öne çıktığı anlaşılmaktadır. Bu eserde özellikle -p, -Ip, -pAn eklerinin hâl ve bağlama işlevlerinde yoğun bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Aç Pars Hikâyesi'nde bağlama işlevi (%39,10), hâl işlevine (%31,64) kıyasla daha yüksek bir orana sahiptir. Kuanşi İm Puser'da ise hâl işlevi (%50,87) belirgin biçimde baskın durumdadır. Huastuanift'te hâl (%21,58), bağlama (%26,62) ve sebep (%21,58) işlevlerinin birbirine yakın oranlarda dağıldığı; Irk Bitig'de ise hâl işlevinin (%52,53) diğer işlevlere kıyasla oldukça yüksek bir orana sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, tablo verilerine dayalı yüzdelerle değerlendirilmeler, Eski Uygar Türkçesinde zarf-fiil eklerinin kullanımında hâl ve bağlama işlevlerinin belirgin biçimde ön plana çıktığını, ekler arasında ise -p, -Ip, -pAn grubunun baskın bir kullanım oranına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer işlev ve eklerin daha sınırlı oranlarda kullanılması, metinler arasında niceliksel farklılıklar bulunduğunu ve her eserin zarf-fiil kullanımında kendine özgü bir dağılım sergilediğini göstermektedir.

2. Zarf-Fiil Eklerinin Genel Görünümü

Tespit edilen toplam 2049 zarf-fiil eki, işlevsel açıdan yedi ana başlık altında sınıflandırılmıştır: bağlama, hâl (durum), sebep, zaman, şart, sınırlandırma ve tasviri fiil. Buna karşın vasıta, kıyaslama, karşıtlık, görelilik ve üsteleme gibi işlevlere taranan eserlerde rastlanmamıştır.

Bazı eklerin silik ya da eksik yazılması sebebiyle cümle yapısı tam olarak belirlenemeyen 149 örneğin işlevi tespit edilememiştir. Böylece toplam 2049 zarf-fiil ekinin 1900'ünün işlevi net biçimde belirlenmiştir.

3. Eserlere Göre Dağılım

Eser bazında yapılan incelemelerde zarf-fiil eklerinin dağılımı şu şekildedir:

Maytrısimit'te 1302 adet zarf-fiil ve 7 işlev,

Kuanşı İm Puser'da 173 adet zarf-fiil ve 5 işlev,

Aç Bars Hikâyesi'nde 336 adet zarf-fiil ve 7 işlev,

Huastuanift'te 139 adet zarf-fiil ve 7 işlev,

İrk Bitig'de 99 adet zarf-fiil ve 6 işlev tespit edilmiştir.

Bu veriler, zarf-fiil eklerinin yalnızca dinî ya da didaktik metinlerde değil, anlatı ve hikâye türündeki metinlerde de yoğun biçimde kullanıldığını göstermektedir.

4. İşlevsel Dağılım ve Anlam İlişkileri

Zarf-fiil eklerinin işlevlerine göre dağılımı şu şekildedir:

Hâl (durum) işlevi: 741 adet

Bağlama işlevi: 605 adet

Tasviri fiil işlevi: 283 adet

Sebep işlevi: 150 adet

Zaman işlevi: 85 adet

Şart işlevi: 23 adet

Sınırlandırma işlevi: 13 adet

Bu dağılım, özellikle hâl ve bağlama işlevlerinin metinlerde baskın olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu iki işlev, cümleler arası anlam ilişkilerinin kurulmasında ve metin bütünlüğünün sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

5. Dil Bilgisel ve Anlamsal Değerlendirme

Elde edilen veriler, Eski Uygur Türkçesi döneminde zarf-fiil eklerinin belirgin bir işlevsel esneklik sergilediğini göstermektedir. Aynı zarf-fiil ekinin birden fazla işlevde kullanılabilmesi, Türkçenin çok anlamlı (polisemik) yapısına ve bağlama duyarlı bir işleyişe sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu durum, Türkçenin

tarihî süreç boyunca biçim-anlam ilişkisini güçlü bir şekilde koruduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Zarf-fiiller, yalnızca cümle içi öğeleri ilişkilendiren dil bilgisel araçlar olarak değil, aynı zamanda metinler arası bağdaşıklığı ve anlam akışını sağlayan söylem unsurları olarak da değerlendirilebilir. Bu yönüyle zarf-fiiller, Eski Türkçede anlatı bütünlüğünü oluşturan önemli yapı taşlarından biri konumundadır.

6. Sonuç ve Katkı

Araştırma sonuçları, Eski Uygur Türkçesi döneminde zarf-fiil eklerinin hem kullanım sıklığı hem de işlevsel çeşitliliği bakımından dilin en etkin unsurlarından biri olduğunu göstermektedir. Çalışma, Türkçenin tarihsel dönemlerinde söz dizimsel ve anlamsal ilişkilerin nasıl şekillendiğini ortaya koymakta; aynı zamanda işlevsel dil bilgisi yaklaşımının Eski Türk dili araştırmalarında uygulanabilirliğini ortaya koymaktadır.

Bu yönüyle çalışma, Eski Türkçedeki zarf-fiillerin tarihsel gelişimini anlamaya, Türkçenin anlatım gücü ile yapısal esnekliğini değerlendirmeye katkı sağlamaktadır. Ayrıca elde edilen bulguların, ileride yapılacak karşılaştırmalı tarihî dil incelemeleri, Türk lehçeleri arasında ek işlevlerinin değişimi ve semantik evrim çalışmaları için önemli bir kaynak teşkil edeceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap

- Akar, A., 2013. Türk Dili Tarihi. Ötüken Yayınları, 336 s, Ankara.
- Aksan, D., 1996. Türkçenin Sözcük Varlığı. Engin Yayınları, 249 s, Ankara.
- Argunşah, M., 2014. Çağatay Türkçesi. Kesit Yayınları, 467 s, İstanbul.
- Atabay, N., Kutluk, İ., Özel, S., 1983. Türkçede Sözcük Türleri. Türk Dil Kurumu Yayınları, 288 s, Ankara.
- Banguoğlu, T., 2007. Türkçenin Grameri. Türk Dil Kurumu Yayınları, 628 s, Ankara.
- Bayraktar, N., 2018. Türkçede Fiilimsiler. Türk Dil Kurumu Yayınları, 397 s, Ankara.
- Bilgegil, M. K., 2009, Türkçe Dil Bilgisi. Salkımsöğüt Yayınları, 295 s, Erzurum.
- Böler, T., Vural, H., 2011. Ses ve Şekil Bilgisi. Kesit Yayınları, 301 s, İstanbul.
- Caferoğlu, A., 2019. Türk Dili Tarihi. Alfa Yayıncılık, 632 s, İstanbul.
- Çadarlıoğlu, G., 2012. “Uygurlar”. İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 42. C., s. 242-244. 619 s, İstanbul.
- Daşdemir, M., 2015. Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi. Fenomen Yayınları, 288 s, Erzurum.
- Demir, T., 2013. Türkçe Dilbilgisi. Kurmay Basımevi, 704 s, Ankara.
- Demirci, K., Karabulut F., Ulutaş, İ., 2006. Kazak Türkçesi Grameri El Kitabı. Oku-Yorum Yayınları, 164 s, Ankara.
- Denny, J., 1941. Türk Dilinin Grameri (Çev. Ali Ulvi Elöve). Maarif Vekâleti, 1196 s, İstanbul.
- Doğan L., 2016. Uygur Türkçesi Grameri. Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, 295 s, Edirne.
- Doğan O., Koç K., 2013. Kazak Türkçesi Grameri. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 347 s, İstanbul.
- Eckmann, J., 2003. Çağatayca El Kitabı. (Çev. Günay Karaağaç), Akçağ Yayınları, 256 s, Ankara.
- Ediskun, H., 2017. Yeni Türk Dilbilgisi, Remzi Kitabevi, 408 s, İstanbul.
- Eker, S., 2002. Çağdaş Türk Dili. Grafiker Yayınları, 557 s, Ankara.
- Emre, A. C., 1945. Türk Dilbilgisi. Cumhuriyet Matbaası, 615 s, İstanbul.
- Eraslan, K., 2023. Eski Uygur Türkçesi Grameri. Türk Dil Kurumu Yayınları, 664 s, Ankara.
- Ercilasun, A. B., 2023. Türk Dili Tarihi. Akçağ Yayınları, 486 s, Ankara.
- Ergin, M., 2013. Türk Dil Bilgisi. Bayrak Yayınları, 407 s, İstanbul.
- Gabain, A. V., 1988. Eski Türkçenin Grameri (Çev. Mehmet Akalın). Türk Tarih Kurumu Basımevi, 313 s, Ankara.
- Gencan, T. N., 1979. Dilbilgisi. Türk Dil Kurumu Yayınları, 602 s, İstanbul.
- Gulcalı, Z., 2013. Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur’dan Aç Bars Hikâyesi. Türk Dil Kurumu Yayınları, 445 s, Ankara.
- Gülensoy, T., 2004. Türkçe El Kitabı. Akçağ Yayınları, 638 s, Ankara.
- Gülsevin, G., 2020. Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. Türk Dil Kurumu Yayınları, 165 s, Ankara.
- Güneş, S., 2001, Türk Dili Bilgisi. Kendi Basım, 376 s, İzmir.
- Hengirmen, M., 2007. Türkçe Dilbilgisi. Engin Yayınevi, 611 s, Ankara.
- Kahraman, T., 2005, Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi. Türk Tarih Kurumu, 252 s, Ankara.

- Karaağaç, G., 2012. Türkçenin Dil Bilgisi. Akçağ Yayınları, 768 s, Ankara.
- Karahan, L., 2017. Türkçede Söz Dizimi. Akçağ Yayınları, 192 s, Ankara.
- Kılıç, V., 2002. Dilin İşlevleri ve İletişim. Papatya Yayıncılık., 160 s, İstanbul.
- Koç, N., 1996. Yeni Dil Bilgisi. İnkılap Kitabevi, 600 s, İstanbul.
- Korkmaz, Z., 2009. Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1224 s, Ankara.
- Martinet, A., 1998. İşlevsel Genel Dilbilim (Çev. Berke Vardar). Multilingual Yayınları, 250 s, İstanbul.
- Orkun, H. N., 2019. Eski Türk Yazıtları. Türk Dil Kurumu Yayınları, 962 s, Ankara.
- Orkun, H. N., 1938. Eski Türk Yazıtları II. Türk Dil Kurumu Yayınları, 216 s, İstanbul.
- Ögel, B., 1991. İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi (Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 403 s, Ankara.
- Ölmez, M., 2019. Köktürkçe ve Eski Uygurca Dersleri. Kesit Yayınları, 560 s, İstanbul.
- Özbay, B., 2014. Huastunift. Türk Dil Kurumu Yayınları, 256 s, Ankara.
- Özkan, N., 2019. Gagavuz Türkçesi Grameri: Giriş-Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Cümle Bilgisi-Söz Varlığı Metin Örnekleri. Türk Dil Kurumu Yayınları, 349 s, Ankara.
- Rıfat, M., 2008. XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Yapı Kredi Yayınları, 250 s, İstanbul.
- Sebzecioğlu, T. 2016. Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi. Kesit Yayınları, 438 s, İstanbul.
- Şen, S., 2014. Eski Uygur Türkçesi Dersleri. Bilge Kültür Sanat Yayınları, 240 s, İstanbul.
- Tekin, T., 2003. Türk Dilleri. Yıldız Dil ve Edebiyat Yayınları, 224 s, İstanbul.
- Tekin, T., 2013. Makaleler 2 Tarihî Türk Yazı Dilleri. Türk Dil Kurumu Yayınları, 604 s, Ankara.
- Tekin, T., 2023. İrk Bitig. Türk Dil Kurumu Yayınları, 67 s, Ankara.
- Tekin, Ş., 1992. Türk Dünyası El Kitabı 2: Dil, Kültür, Sanat. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 535 s, Ankara.
- Tekin, Ş., 2019. Uygurca Metinler II Maytrisimit. Türk Dil Kurumu Yayınları, 598 s, Ankara.
- Tekin, Ş., 2023. Uygurca Metinler I Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlâh). Türk Dil Kurumu Yayınları, 57 s, Ankara.
- Tiken, K., 2004. Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-Fiiller. Türk Dil Kurumu Yayınları, 177 s, Ankara.
- Timurtaş, F. K., 2019. Eski Türkiye Türkçesi. Kapı Yayınları, 322 s, İstanbul.
- Uğurlu, M., 1999. Memlük Türkçesinde Zarf-fiilli Parçaların Dizimi, Türk Dil Kurumu Yayınları, 84 s, Ankara.
- Yılmaz, Ö. D., 2009. Türkiye Türkçesinde Eylemsi. Türk Dil Kurumu Yayınları, 202 s, Ankara.
- Zeynalov, F., 1993. Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi, (Çev. Yusuf Gedikli), Cem Yayınevi, 416 s, İstanbul.

Sözlük

- Caferoğlu, A., 2011. Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları, 320 s, Ankara.
- Çotuksöken, Y., 1992. Dil ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü. Cem Yayınevi, 222 s, İstanbul.
- Hatiboğlu, V., 1982. Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü. Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, 145 s, Ankara.
- İmer, K., Kocaman, A., Özsoy, A. S., 2011. Dilbilim Sözlüğü. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 176 s, İstanbul.
- Korkmaz, Z., 1992. Gramer Terimleri Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları, 234 s, Ankara.
- Püsküllüoğlu, A., 2003. Türkçe Sözlük. Arkadaş Yayınevi, 1533 s, İstanbul.
- Topaloğlu A., 2019. Karşılaştırmalı Dil Bilgisi Terimler Sözlüğü. Dergâh Yayınları, 202 s, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu., 2025. Büyük Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları, 4041 s, Ankara.
- Vardar, B., 2007. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. Multilingual Yayınları, 301 s, İstanbul.
- Wilkins, H., 2021. Handwörterbuch Linguistik (Eski Uygurcanın El Sözlüğü/Eski Uygurca-Almanca-Türkçe). Metzler, 946 s, Stuttgart.

Makale

- Benzer, A., 2010. İşleve Dayalı Dil Bilgisi: Türkçede Tahmin ve İhtimal Anlatımları. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 7, 144-153.
- Çağatay, S., 1947. Eski Osmanlıcada Fiil Müştakları. DTCF Dergisi, 5(4), 353-368.
- İşcan, A., 2007. İşlevsel Dil Bilgisinin Türkçe Öğretimindeki Yeri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1), 253-258.
- Karpuz, H. Ö., 2001. Türkiye Türkçesindeki Zarfların İşlevsel Ve Yapısal Özellikleri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1).
- Musaoğlu, M., 2003. Türkçe'nin İşlevsel Dilbilgisi Ve Metin Kompozisyonu. Dil Dergisi, 120, 22-40.
- Özdoğan, M. A., 2022. Dilbilimsel Yapısalcılıktan Yapısal Antropolojiye: Ferdinand de Saussure ve Claude Lévi-Strauss. Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi, 3(2), 107-117.
- Yücel, B., 2000. Türkiye Türkçesinde Zarf-Fiil Eklerinin Yapı Bakımından Sınıflandırması Üzerine. Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, 9, 75-113.

Tez

- Aydın, N., 2014. Kutadgu Bilig'deki Gerundiumların Yapı ve İşlev Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Bayraktar, N., 2000. Orta Türkçede Fiilimsiler. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çabuk, Ö., 2024. Sait Faik'in Lüzumsuz Adam Kitabında İşlevleri Bakımından Zarf-Fiiller. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

- Hunutlu, Ü., 2014. Orhun Yazıtları ile İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde Yan Cümleler. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kurt, P., 2006. Zarf-Fiillerin Anlam Farklılıklarının Kavratılması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özer, F., 2000. Oğuz Grubu Türk Dillerinde Fiilimsiler. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Öztürk, J., 2002. Memduh Şevket Esendal'ın İlk Sekiz Hikâye Kitabında Yer Alan Hikâyelerdeki Zarf-Fiiller ve Zarf-Fiil Grupları. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sertçelik, Ü., 2019. Garā'ibü's-Şıgar'da Zarf-fiil ve İşlevleri. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Şenarslan, N. F., 2012. Risâle-İ Kavsiyye Der Beyân-ı Zümre-İ Tîr-Endâzân İnceleme-Metin-Dizin. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şenarslan, N. F., 2020. Rûşenî Dede Ömer Aydınî Külliyyâtı (Miskin-Nâme, Şobân-Nâme, Der Kasemiyât ve Münâcât, Der Medh-İ Mesnevî-İ Ma'nevî-İ Mevleviyyet, Ney-Nâme, Kalem-Nâme, Divan) Dil İncelemesi-Metin-Dizin. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Şişman Karaşah, Z., 2006. Dede Korkut Hikâyelerinde Sıfat-Fiiller ve Zarf-Fiiller. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Tuncer, H., 1996. Türk Dilinde Zarf-Fiiller. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yıldırım, F., 2025. Türkçe Öğretiminde İşlevsel Dilbilgisi Yaklaşımı Çerçevesinde Neden İlişkisi Kuran Yapıların İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bildiri

- Sertkaya, O. F., 2001. Eski Türkler Okur Yazar Mıydı?. Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yılı Dönümü-Sempozyumu Bildirileri, 23-27 s. Yeni Avrasya Yayınları. Ankara.

İnternet Kaynağı

- Türk Dil Kurumu [TDK], <https://sozluk.gov.tr/> (27/04/2025-04/07/2025-14/07/2025)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ferhat ASLAN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi/ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Dili Bilim Dalı (Tezli Yüksek Lisans Programı)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce (Başlangıç Düzeyi)
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurum	Ağrı/Merkez Yılmaz Hatunoğlu Anadolu Lisesi
İletişim	
E-posta Adresi	